

บทที่ 4

บริบทชุมชน

ในบทนี้เป็นการศึกษาชุมชนโดยใช้เทคนิคการศึกษาบริบทชุมชนโดยย่อ (community profile techniques) โดยผู้วิจัยศึกษาทั้งบริบทชุมชนรวมทั้งกระบวนการและผลลัพธ์ของกิจกรรมของชุมชนซึ่งประกอบด้วยขอบเขตของกิจกรรมการให้บริการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งที่เกี่ยวกับการตอบสนองของความจำเป็นพื้นฐาน (needs) ตลอดจนข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรที่เป็นทุนทางสังคมขององค์กรออมทรัพย์ชุมชนที่สามารถพัฒนาหรือเพิ่มศักยภาพของสมาชิกและชุมชนในฐานะผู้กระทำ โดยผู้วิจัยต้องการวิพากษ์ระบบการจัดการบริการสาธารณะของภาครัฐว่ามุ่งสร้างภาวะพึ่งพาให้แก่ประชาชน และต้องนำเสนอแนวคิดที่เน้นบทบาทและพลังของภาคประชาชน เพื่อที่ประชาชนจะได้ไม่ต้องแสดงบทบาทเป็นเพียงผู้รอการหยิบยื่นความจำเป็นพื้นฐาน (The capacity of communities "to acts" rather than of "need") อีกต่อไป โดยในการศึกษาข้อมูลของบริบทชุมชนมี 2 ลักษณะ ดังนี้ (Gittel & Vidal, 1990, p. 14; Hawtin et al., 1994)

1. ข้อมูลเกี่ยวกับความจำเป็นพื้นฐาน (needs) คือ ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของประชาชน ทั้งที่ถูกระบุโดยคนนอกชุมชนและการนิยามด้วยตนเอง เช่น ความต้องการสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตของสมาชิกของชุมชนทั้งระดับปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคล และผู้กำหนดนโยบาย ซึ่งให้บริการกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกของชุมชน ประกอบด้วย เด็ก คนวัยแรงงาน คนชรา คนจนและคนด้อยโอกาส

2. ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากร (resource) เป็นการเก็บรวบรวมทรัพยากรที่ดำรงอยู่ภายในชุมชน ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ ทรัพยากรที่สัมผัสไม่ได้ (intangible resources) ยกตัวอย่าง เช่น กระบวนการเรียนรู้ ประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความไว้วางใจกัน สำนึกร่วมกัน (collective conscience) ความร่วมมือ เครือข่ายทางสังคม ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของกลุ่มครัวเรือน องค์กร และชุมชน รวมทั้งการข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรที่สัมผัสได้ (tangible resources) จากทรัพยากรที่เกี่ยวกับกิจกรรมร่วมกัน (collective activities) ทั้งภายในและระหว่างชุมชน เช่น ที่อยู่อาศัย ร้านค้า โรงเรียน วัด สถานีนามัย สถานีตำรวจ ศูนย์บริการชุมชน รวมทั้งโครงสร้างและหน้าที่ตลอดจนการทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ขององค์กรออมทรัพย์

อนึ่ง บริบทชุมชนซึ่งรวบรวมจากข้อมูลทรัพยากรทั้งที่สัมผัสไม่ได้และทรัพยากรที่สัมผัสได้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการด้วยความระมัดระวัง เนื่องจากข้อมูลทั้งสองประเภทต่างก็มีความสำคัญต่อการพัฒนาหรือเพิ่มศักยภาพขององค์กรออมทรัพย์ชุมชนในการแก้ปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกชุมชนเพราะว่าทรัพยากรของชุมชนเป็นบริบทชุมชนที่ให้ทั้งโอกาสและข้อจำกัด (opportunities and limits) ต่อสมาชิกชุมชน

ประวัติความเป็นมาของชุมชนนาก่วมใต้พัฒนา

จากคำบอกเล่าของพระอธิการนิติพจน์ สุวิฑฒโน เจ้าอาวาสวัดนาก่วมใต้เกี่ยวกับบริบทชุมชนนาก่วมใต้ หรือ นาก่วมใต้ ว่า ชุมชนนาก่วมใต้ก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณ 300 กว่าปี โดยกลุ่มคนพื้นเมืองล้านนา ซึ่งมีประมาณ 20 ครัวเรือน โดยตั้งหมู่บ้านอยู่ใกล้แม่น้ำวัง คำว่า "ก่วม" เป็นภาษาคำเมืองแปลว่า หมู่บ้านที่มีทุ่งนาล้อมรอบ หมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากเนื่องจากเป็นพื้นที่ชานเมืองเนื่องจากอยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 10 กิโลเมตร และเมื่อประมาณ 50 ปีที่ผ่านมาไม่ค่อยมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบ้านจึงใช้ถนนดินเป็นเส้นทางสำหรับสัญจรด้วยเหตุนี้คนในชุมชนจึงดำเนินวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมที่พอเพียงในตัวเอง นอกจากนี้คนพื้นเมืองล้านนาในหมู่บ้านส่วนหนึ่งมีอาชีพค้าฝิ่นเพราะในอดีตการค้าขายฝิ่นยังไม่ผิดกฎหมายการค้าขายฝิ่นได้สร้างฐานะทางเศรษฐกิจชาวบ้านบางคนร่ำรวยจนกลายเป็นพ่อเลี้ยงสามารถส่งลูกเรียนต่อต่างประเทศ ปัจจุบันเรียกหมู่บ้านนาก่วมใต้ ว่า ชุมชนนาก่วมใต้เพราะอยู่ในเขตเทศบาลนครลำปาง มีผู้นำชุมชนชื่อ นายพิบูล ลี้จະมรรค

พื้นที่ทางภูมิศาสตร์/เขตแดน

1. ทิศเหนือ ตำบลสุกสูง
2. ทิศตะวันออก ตำบลพระบาท
3. ทิศตะวันตก แม่น้ำวัง
4. ทิศใต้ อำเภอเกาะคา

ทรัพยากรธรรมชาติ

เนื่องจากชุมชนนาก่วมใต้ตั้งอยู่ริมแม่น้ำวังซึ่งในอดีตเป็นแม่น้ำใสสะอาดแต่ปัจจุบันคนในชุมชนและโรงงานแปรรูปน้ำตาลจากอ้อยและโรงงานเซรามิคได้ทิ้งน้ำเสียลงแม่น้ำซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์บอกว่าน้ำเสียดังกล่าวส่งกลิ่นเหม็นทำให้แม่วังเกิดมลภาวะแม้ทางเทศบาลจะสร้างบ่อบำบัดน้ำเพื่อบำบัดแล้วก็ตามแต่ก็ไม่สามารถทำให้สะอาดเหมือนเดิมได้ เนื่องจากชุมชนเป็นที่ราบ

ต่ำจึงเป็นเหตุให้เกิดน้ำท่วมยกเว้นบริเวณพื้นที่วัดเป็นที่ราบสูงน้ำจึงไม่ท่วม ส่วนสภาพภูมิอากาศในชุมชนน่าท่วมได้นั้นเย็นสบายเนื่องจากอยู่ใกล้แม่น้ำวัง

การปกครองและการบริหารจัดการ

ชุมชนน่าท่วมได้ตั้งอยู่ในเขตปกครองของเทศบาลนครลำปาง โดยมี ดร.นิมิตร จิระสันติการ นายกเทศมนตรี ลักษณะพื้นที่ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของแอ่งกระทะโดยมีพื้นที่ทางด้านเหนือของแม่น้ำวังมีระดับสูงกว่าพื้นที่ดินด้านทิศใต้ และลาดเอียงสู่มแม่น้ำวังซึ่งไหลผ่านกลางใจเมืองจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือไปยังทิศตะวันตกเฉียงใต้ แม่น้ำวังได้แบ่งพื้นที่ของเทศบาลออกเป็น 2 ฝั่ง แม้ว่าชุมชนบ้านน่าท่วมได้มีพื้นที่ติดแม่น้ำวังแต่พื้นที่ก็ไม่มีปัญหาน้ำท่วมเนื่องจากเป็นที่สูง

การบริการของหน่วยงานภาครัฐ

ชุมชนน่าท่วมได้พัฒนาไม่ค่อยประสบปัญหาเกี่ยวกับการบริการสาธารณะและสาธารณูปโภครวมทั้งโครงสร้างพื้นฐานทั่วไป

ระบบน้ำประปา เป็นระบบท่อส่งน้ำที่ค่อนข้างดีรวมทั้งมีแหล่งน้ำจากธรรมชาติหลายแหล่ง เช่น แม่น้ำวัง น้ำใต้ดิน ในช่วงฤดูฝนพื้นที่ส่วนใหญ่จะถูกน้ำท่วมซึ่งไม่รุนแรงนัก ยกเว้นพื้นที่ของวัดน่าท่วมได้เท่านั้นที่น้ำไม่ท่วมเพราะอยู่ในพื้นที่สูงและหลังการสร้างเขื่อนกักน้ำในเขตเทศบาลแล้วชุมชนก็ไม่มีปัญหาน้ำท่วม

โทรศัพท์สาธารณะ ในชุมชนน่าท่วมได้พัฒนามีโทรศัพท์สาธารณะมากกว่า 10 ตู้ ส่วนการรับฟังข้อมูลข่าวสารจาก หนังสือพิมพ์ โทรศัพท์ วิทยุ และเสียงตามสายของชุมชน

ระบบสาธารณสุข หน่วยบริการด้านสาธารณสุขมีเฉพาะคลินิกสุขภาพที่เทศบาลให้การสนับสนุนทั้งงบประมาณและเจ้าหน้าที่ อย่างไรก็ตามประชาชนส่วนใหญ่รวมทั้งชาวชุมชนน่าท่วมได้มักไปใช้บริการจากหน่วยบริการด้านสุขภาพของเทศบาลนครและของภาครัฐ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่สาธารณะและสนามกีฬาของชุมชนรวมทั้งสวนสาธารณะของเทศบาลลำปางตลอดจนสถานที่พักผ่อนริมแม่น้ำวังและสนามฟุตบอลของชุมชน

ระบบไฟฟ้า ทุกครัวเรือนในชุมชนได้รับการบริการอย่างทั่วถึงรวมทั้งแสงสว่างในชุมชนก็มีอย่างทั่วถึงและใช้งานได้ดี

การรักษาความปลอดภัย มีจุดตรวจของตำรวจเพื่อรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนอยู่ใกล้ ๆ ชุมชน

ระบบขนส่งมวลชน นับเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่ค่อนข้างสะดวกเนื่องจากมีถนน พหลโยธินและถนนรอบแม่น้ำวังทำให้มีรถประจำทางวิ่งระหว่างเกาะคา-ลำปางวิ่งผ่านชุมชน นาก่วมใต้วิ่งผ่านทุก ๆ 5 นาที และเมื่อ 30-40 ปี ในชุมชนก็เคยมีระบบขนส่งรถไฟซึ่งให้บริการทั้ง ประชาชนและขนส่งอ้อยเข้ากรุงเทพ ฯ ปัจจุบันระบบขนส่งรถไฟเลิกให้บริการแล้วเนื่องจากมีการ พัฒนาสถานีรถไฟในเขตเทศบาล อย่างไรก็ตามอุปสรรคของชาวนาก่วมใต้ก็คือริมถนนในชุมชน ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีทางเดินเท้า ทำให้การเดินทางไปมาหาสู่กันค่อนข้างจะอันตรายเนื่องจากต้องใช้ ถนนเป็นเป็นทางเดินร่วมกับรถ

ความเป็นมาขององค์กรออมทรัพย์ชุมชนนาก่วมใต้พัฒนา

ก่อตั้งกลุ่มครั้งแรกเรียกว่า “กลุ่มเครดิตยูเนียนนาก่วมใต้พัฒนา” เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2542 เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสถาบันทางการเงินและธนาคารพาณิชย์ต่างเข้มงวดกับการให้สินเชื่อทำ ให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ซึ่งไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการประกอบ อาชีพ คุณสามารถ พุทธา และ สมาชิกจำนวน 44 คน จึงรวมกลุ่มทำกิจกรรมระดมเงินทุน (fund raising activities) เพื่อเป็นกองทุนหมุนเวียนโดยในขณะนั้น มีกลุ่มเครดิตยูเนียนในเขตเทศบาลนคร ลำปางมีเพียง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเครดิตยูเนียนนาก่วมใต้พัฒนา กลุ่มเครดิตยูเนียนชุมชนท่าควายน้อย และสหกรณ์เครดิตยูเนียนบ้านดงไชยจำกัด

การปรับตัวขององค์กรออมทรัพย์ ฯ

ในปี 2543 กลุ่มเครดิตยูเนียนนาก่วมใต้ประสบปัญหาหนี้เสียเนื่องจากสมาชิกกู้เงินไป แล้วไม่ชำระเงินคืนและคณะกรรมการก็ไม่สามารถควบคุมสมาชิกให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่ม นอกจากนี้ก็เกิดความแตกแยกทางความคิดเนื่องจากอิทธิพลทางการเมืองประจวบกับการได้รับการ สนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก (กองทุนมิยาซาวา) โดยที่เครือข่ายยังไม่มีความพร้อมและขาดความ เป็นเอกภาพทำให้เกิดแนวคิดขอแยกเครือข่ายเพื่อออกไปดำเนินการบริหารจัดการงบประมาณที่ได้รับ เอง จึงทำให้เครือข่ายขององค์กรออมทรัพย์ชุมชนเมืองลำปาง คงเหลือองค์กรสมาชิกเพียง 2 กลุ่ม คือ กลุ่ม เครดิตยูเนียนนาก่วมใต้พัฒนากับกลุ่มเครดิตยูเนียนบ้านกองดำสามัคคีเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา คุณ สามารถ พุทธา จึงเข้าไปหารือกับ “พระอธิการนิติพจน์ สุวัฑฒโน” เจ้าอาวาสวัดนาก่วมใต้ เกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวเจ้าอาวาสวัดนาก่วมใต้เห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อคนใน หมู่บ้านจึงให้ข้อคิดทำให้ใช้หลักทฤษฎีใหม่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของพระเจ้าอยู่หัวเป็น แนวทางในการแก้ปัญหา ดังนั้นด้วยลักษณะของความเป็นผู้ที่ช่างสังเกต คุณสามารถ พุทธา ได้ สังเกตกลุ่มคนที่ไปทำบุญวันเกิดด้วยการถวายสังฆทานแล้วขอศีลขอพรและก่อนออกจากวัดทุกคน

นำเหรียญไปใส่บาตรพระหลังจากนั้นทางวัดจะเงินทำบุญดังกล่าวไปพัฒนาและจัดสวัสดิการค่าเล่าเรียนของพระภายในวัด คุณสามารถ พุทธา จึงนำแนวทางดังกล่าวผสมผสานกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนำไปประยุกต์ใช้กับคนในชุมชนโดยพยายามขยายความคิดกับคนในชุมชนว่าถ้าทุกคนในหมู่บ้านรวมกลุ่มกันออมเงินโดยมีเป้าหมายเพื่อจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกก็จะสามารถแก้ปัญหาการขาดหลักประกันทางสังคมและฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมซึ่งในอดีตคนในชุมชนเคยช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ในขณะที่การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมออมเงินเพื่อให้ผู้ยืมนั้นจะทำให้ชาวบ้านเป็นหนี้สินและไม่มีโอกาสในการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกัน กลุ่มเครดิตยูเนียนน่าจะได้จึงปรับฐานคิดใหม่จาก “การออมเพื่อกู้” ไปสู่การออมเพื่อใช้

ดังนั้นในวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2543 คุณสามารถ พุทธา ได้กำหนดแนวทางที่จะจัดตั้งกลุ่มเพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานที่เป็นความต้องการของตนเอง โดยรวมกลุ่มคนในชุมชนจำนวน 44 คน จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนวันละ 1 บาท ระดมทุนครั้งแรกมีจำนวนเงินทั้งสิ้น 1,365 บาท กิจกรรมดังกล่าวนับเป็นการปรับบทบาทและการสร้างนวัตกรรมใหม่การออมเพื่อการให้และกำหนดแนวทางในการสร้างเครือข่ายการออมแล้วขยายฐานคิดไปสู่ระบบการออมเพื่อสุขภาพและกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยการจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ ขึ้นเพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขของสมาชิกในเครือข่าย โดยจัดตั้งกองทุนกลาง กองทุนสวัสดิการคนทำงาน กองทุนค่าประกัน กองทุนเพื่อการชราภาพ กองทุนเพื่อการศึกษา กองทุนรวม กองทุนวิสาหกิจชุมชน กองทุนหมุนเวียน กองทุนเสริมสภาพคล่อง และกองทุนทดแทนรวม 10 กองทุน

แนวคิดและปรัชญาการก่อตั้งองค์กร

แม้ว่าการก่อตั้งองค์กรออมทรัพย์จะมีแนวคิดเหมือนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตองค์ซึ่งเป็นองค์การการเงินที่ไม่เป็นทางการซึ่งริเริ่มโดยกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย กล่าวคือ มีจุดประสงค์หลักในการส่งเสริมให้ชาวบ้านจัดตั้งกลุ่มสะสมเงินออมและให้สินเชื่อเพื่อเป็นเงินทุนในการผลิตทางด้านเกษตรกรรมเนื่องจากคนในชุมชนมีข้อจำกัดที่ไม่มีเงินทุนเป็นของตนเองและขาดโอกาสที่จะเข้าถึงแหล่งทุนในระบบสถาบันการเงินเนื่องจากมีอาชีพและรายได้ไม่แน่นอนและขาดหลักทรัพย์ค้ำประกัน ถ้าวิเคราะห์ตามทฤษฎีความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (basic needs) เป็นแนวคิดที่ Sachs (1992) จำแนกแนวคิดความจำเป็นขั้นพื้นฐานออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. ความจำเป็นแท้ (true needs) หมายถึงความจำเป็นที่ชาวบ้านในชุมชนนิยาม 2. ความจำเป็นเทียม (false needs) หมายถึงความจำเป็นที่ถูกนิยามจากคนนอก ดังนั้นองค์กรออมทรัพย์ที่ไม่เป็นทางการจะก่อตั้งกลุ่มขึ้นตามเป้าหมายแรกคือการออมเพื่อใช้ไปทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การลงทุนเพื่อสร้างผล

ลิตทางการเกษตร สินค้า และบริการ เป้าหมายต่อไปคือการทำกิจกรรมทางสังคม เช่น การจัดสวัสดิการให้สมาชิก การกิจกรรมสาธารณะต่อ

ในปี พ.ศ. 2545 เครือข่ายองค์กรอหัมพรณ์จังหวัดลำปาง ได้นำแนวคิดจากการหลอมรวมอุดมการณ์ของคณะผู้ก่อการตีมาดำเนินการพัฒนาระบบการจัดตั้งสถาบันพัฒนาระบบการอหุมเพื่อสุขภาพและสวัสดิการชุมชนเทศบาลนครลำปาง เขต 4 จังหวัดลำปางตั้งแต่วันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา การพัฒนาระบบเครือข่ายสถาบันพัฒนาระบบการอหุมเพื่อสุขภาพและสวัสดิการชุมชนจังหวัดลำปาง (พอสช.ลป.) เพื่อการแก้ไขปัญหาและสร้างเสริมสุขภาพของสมาชิกในชุมชนโดยอาศัยการช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกันทำให้เกิดจิตสำนึกของการให้อย่างมีคุณค่า และการรับอย่างมีศักดิ์ศรี โดยเน้นการระดมทุนเพื่อการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ทั้งในชุมชนและเครือข่ายระหว่างชุมชน จากระดับฐานครอบครัวสู่ระดับจังหวัด

ปัจจุบันองค์กรอหุมพรณ์ชุมชนนาก่วมใต้พัฒนามีสถานีงานชั่วคราวอยู่บ้านเลขที่ 6/1 ถนนนาก่วมใต้ ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ปัจจุบันกำลังสร้างอาคารสำนักงานหลังใหม่เพื่อดำเนินงานขององค์กรชุมชนและเป็นสถาบันพัฒนาระบบการอหุมเพื่อสุขภาพและสวัสดิการชุมชนจังหวัดลำปาง (พอสช.ลป.) ที่จะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลและจัดอบรมสัมมนา รวมทั้งเผยแพร่แนวคิด กองทุนสวัสดิการชุมชนวันละ 1 บาท ต่อมาได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) หรือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในปัจจุบันจึงได้มีการขยายกลุ่มเพิ่มอีก 9 กลุ่ม รวมเป็น 12 กลุ่ม โดยใช้ชื่อว่า "เครือข่ายองค์กรอหุมพรณ์ชุมชนเมืองลำปาง"

ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิก

วิถีชีวิตของชาวนาก่วมใต้มีลักษณะที่เรียบง่ายและอยู่ร่วมกันด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน (mutual aid) เนื่องจากส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตหลักของศาสนาพุทธมหายานโดยมีวัดเป็นศูนย์รวมน้ำใจของชาวบ้านและเป็นสถาบันที่รักษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนเนื่องจากอยู่ในชุมชนชานเมือง ชุมชนมีกิจกรรมของวัดหรืองานบุญ หลายกิจกรรม เช่น อุทิศบุญกุศลให้ผู้ตาย การทอดกฐินและผ้าป่า ประเพณีเข้า-ออกพรรษา การมานั่งสมาธิ สงกรานต์และขนทรายเข้าวัด ยี่เป็ง ปีใหม่ วันพระตักบาตร กิจกรรมทางวัฒนธรรมก็มีบ้าง เช่น งานขันโตกเดือนเมษา งานบวชงานศพ ที่น่าสังเกตว่าในชุมชนไม่มีห้องสมุดสาธารณะและไม่มีสถานีอนามัย ลักษณะทางสังคมของสมาชิกขององค์กรอหุมพรณ์ชุมชนนาก่วมใต้พัฒนา

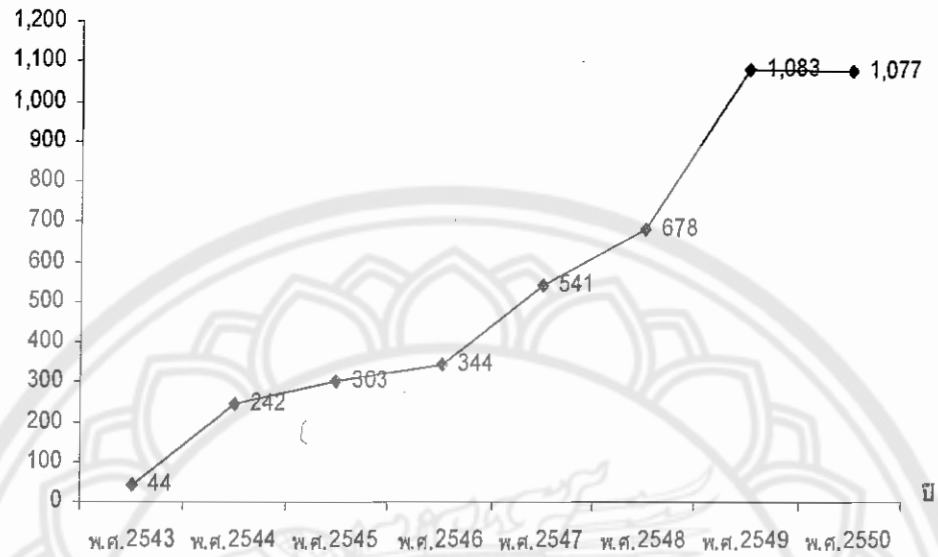
มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 1080 ครัวเรือน แต่เป็นครัวเรือนที่สมาชิกขององค์กรอหุมพรณ์ชุมชนนาก่วมใต้พัฒนาจำนวน 400 ครัวเรือน โดยรวบรวมข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็น

เพศหญิงร้อยละ 74 และ เพศชายร้อยละ 26 เป็นเพราะการเข้าไปสัมผัสภาชนะข้อมูลครัวเรือนส่วนใหญ่ผู้ชายออกไปทำงานนอกบ้าน ด้านการศึกษาสมาชิกส่วนใหญ่ร้อยละ 65 จบมัธยมศึกษาตอนต้น รองลงมาร้อยละ 26 จบชั้นมัธยม โดยมีสมาชิกจบปริญญาตรีจึงมีสมาชิกของกลุ่มร้อยละ 4 จึงมีโอกาสประกอบอาชีพเป็นข้าราชการ ถึงแม้ว่าคนในหมู่บ้านจะมีการศึกษาน้อยแต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ มีความไว้วางใจ และ มีความร่วมมือกันทั้งภายในและระหว่างชุมชน รวมทั้งการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตลอดจน การได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น การแบ่งปันอาหาร การฝากบ้าน ให้เพื่อนบ้านดูแล รวมทั้งการมีออมเงินเพื่อการลงทุนและสวัสดิการ ระดับความสัมพันธ์ที่ดีดังกล่าวนอกจากจะเกิดจากการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมของชุมชนแล้วยังเกิดจากความพึงพอใจที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิตด้วย

ตาราง 3 จำนวนสมาชิกและวงเงินหมุนเวียนขององค์กรออมทรัพย์ชุมชนนาก่วมใต้พัฒนา ระหว่างปี พ.ศ. 2545-2550

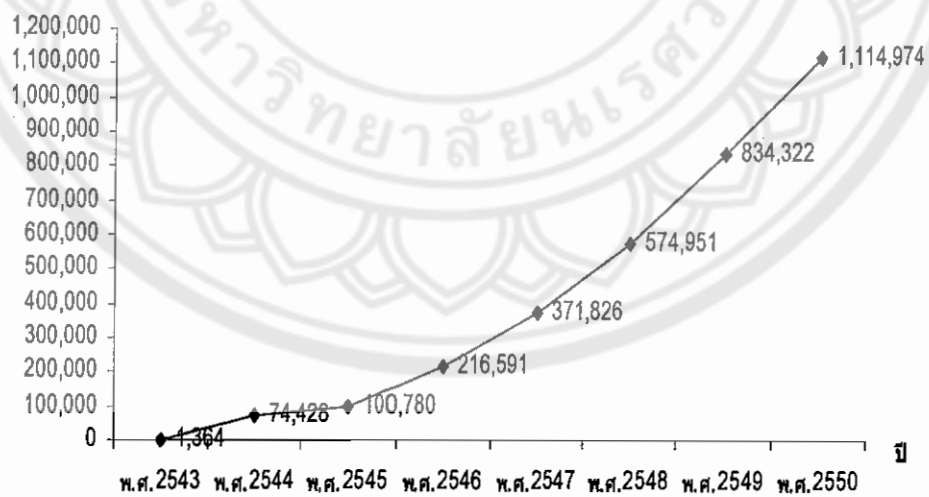
รายการ	การเปลี่ยนแปลงขององค์กรออมทรัพย์ชุมชนนาก่วมใต้พัฒนา							
	พ.ศ.2543	พ.ศ.2544	พ.ศ.2545	พ.ศ.2546	พ.ศ.2547	พ.ศ.2548	พ.ศ.2549	พ.ศ.2550
จำนวนสมาชิก	44 คน	242 คน	303 คน	344 คน	541 คน	678 คน	1,083 คน	1,077 คน
วงเงินหมุนเวียน	1,364	74,428	100,780	216,591	371,826	574,951	834,322	1,114,974

จำนวนสมาชิก: คน

ภาพ 11 การเปลี่ยนแปลงของสมาชิกองค์กรออมทรัพย์ชุมชนระหว่างปี พ.ศ. 2543-2550

วงเงินหมุนเวียน: บาท

ภาพ 12 วงเงินหมุนเวียนสะสมของสมาชิกระหว่างปี พ.ศ. 2543-2550

โครงสร้างขององค์กร

องค์กรออมทรัพย์ชุมชนนาก่วมใต้พัฒนามีคณะกรรมการ 2 ชุด จำนวนกรรมการ 12 คน ประกอบด้วย

1. กรรมการอำนวยการจำนวน 4 คน ประกอบด้วย ประธาน 1 คน ซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการนำพาคณะกรให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรออมทรัพย์ชุมชน โดยสมาชิกส่วนใหญ่ยังมีความพึงพอใจในการทำงานของประธาน เภรัญญิก 1 คน ฝ่ายธุรการ 1 คน และฝ่ายตรวจสอบ 1 คน

2. คณะกรรมการกองทุนจำนวน 8 คน ประกอบด้วย คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการ คนทำงาน กองทุนหมุนเวียน กองทุนธุรกิจชุมชน กองทุนเพื่อการศึกษา กองทุนสำรอง กองทุนเพื่อการชราภาพ และกองทุนทดแทน

สมาชิกภาพและการมีส่วนร่วม

ปัจจุบันองค์กรออมทรัพย์ชุมชนนาก่วมใต้พัฒนามีสมาชิกจำนวน 1080 คน หรือจากครัวเรือนจำนวน 400 ครัวเรือน และมีเงินออมทั้งสิ้นจำนวน 1,114,970 บาท สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง กิจกรรมการมีส่วนร่วมของสมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมเงินออมซึ่งกำหนดให้สมาชิกส่งเงินออมทุกวันอาทิตย์แรกของเดือน จากการสังเกตกิจกรรมการส่งเงินออมสมาชิกพบว่าสมาชิกมีกิจกรรมเงินออม การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกมีน้อยจะมีปฏิสัมพันธ์กันบ้างระหว่างสมาชิกที่มาส่งเงินออม เนื่องจากส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างที่ไม่ค่อยมีวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ จากการสัมภาษณ์ ประธานองค์กรออมทรัพย์ชุมชนนาก่วมใต้พัฒนา เกี่ยวกับประเด็นนี้พบว่า ใน 1 ปี สมาชิกจะมาประชุมชมเพียงครั้งเดียวคือการประชุมประจำปีโดยในวันประชุมดังกล่าวจะเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นและลงมติซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อสมาชิก เช่น การจัดสรรเงินสวัสดิการให้สมาชิก เพราะตามระเบียบขององค์กรออมทรัพย์ชุมชนไม่มีเงินกู้รายบุคคล การกู้ยืมเงินมีกรณีเดียวคือการกู้เพื่อลงทุนธุรกิจชุมชน คณะกรรมการได้กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิกมีดังนี้

1. เป็นบุคคลที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในชุมชนท้องถิ่นนี้
2. เป็นเครือญาติ คือ พ่อ แม่ พี่ น้อง ภรรยา สามี ลูก ของสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน
3. เป็นบุคคลที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดเป็นต้นไปโดยไม่จำกัดอายุ
4. ผู้สมัครต้องยื่นใบสมัครเข้าเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนด้วยตนเอง
5. ผู้สมัครต้องกรอกข้อความเอกสารใบสมัครและหนังสือแต่งตั้งผู้รับโอนประโยชน์

ตามแบบฟอร์มที่กำหนดอย่างถูกต้องครบถ้วนแล้วจึงลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานการสมัคร

6. ผู้สมัครจะต้องศึกษาเรียนรู้ถึงวัตถุประสงค์และระเบียบของกองทุนสวัสดิการชุมชน วันละ 1 บาท จากคณะกรรมการอำนวยการจนเป็นที่เข้าใจก่อนตัดสินใจสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน

7. ให้สมาชิกทำหนังสือแต่งตั้งบุคคลที่เป็นทายาทและเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนแห่งนั้นคนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้เพื่อเป็นผู้รับโอนผลประโยชน์แทนเมื่อสมาชิกเสียชีวิตเมื่อสมาชิกเสียชีวิตคณะกรรมการอำนวยการกองทุนสวัสดิการชุมชนจะจ่ายเงินสวัสดิการซึ่งเป็นผลประโยชน์ให้ตามเงื่อนไขกับบุคคลที่มีรายชื่อที่ระบุไว้ในหนังสือแต่งตั้งผู้รับโอนประโยชน์เท่านั้น

เครือข่ายปฏิสัมพันธ์กับภายนอก

จากบทเรียนที่ได้รับ จึงทำให้เกิดการปรับฐานความคิดจาก "การออมเพื่อกู้สู่ออมเพื่อให้" และริเริ่มจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนวันละ 1 บาท เพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ของการออมรวมทั้งปรับบทบาทภารกิจของเครือข่ายไปสู่การรณรงค์จัดตั้งและพัฒนาระบบการออมเพื่อสุขภาพและพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนขึ้นในระดับชุมชน ระดับตำบลจนถึงระดับจังหวัดโดยเปลี่ยนชื่อเครือข่ายตามมิติที่ประชุมของสมาชิกใช้ชื่อว่า "เครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจังหวัดลำปาง" แล้วขยายแนวคิดอุดมการณ์ด้านการออมทรัพย์ไปยังหมู่บ้านและชุมชนทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทอย่างกว้างขวาง จนถึงปลายปี 2544 เครือข่ายเริ่มมีองค์กรสมาชิกเพิ่มมากขึ้นและแกนนำเครือข่ายได้แสวงหาความรู้เพื่อต่อยอดในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

ในวันที่ 3 สิงหาคม 2545 คุณ สามารถ พุทธ และ คณะกรรมการเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนได้พบผู้นำที่เป็นปราชญ์ชั้นครูจากทางภาคใต้ คือ ครูชบ ยอดแก้ว ซึ่งมีแนวคิดและอุดมการณ์เดียวกันและได้นำครอบครัวที่จังหวัดจันทบุรีเพื่อที่จะหล่อหลอมรวมองค์ความรู้ที่หลากหลาย มาร่วมกันพัฒนาแนวทางการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนจึงร่วมกันประกาศตนเป็น "คณะผู้ก่อการดี" ภายใต้การนำของ ครูชบ ยอดแก้ว แห่งตำบลน้ำขาวจังหวัดสงขลาและประกาศเจตนารมณ์จัดตั้ง "สถาบันพัฒนาองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชนแห่งชาติ" (พอสช) ขึ้นเพื่อเป็นองค์กรกลางในการพัฒนาองค์ความรู้ รูปแบบการออมทรัพย์ที่เกิดจากภูมิปัญญาที่หลากหลายสู่สวัสดิการชุมชนแก่จนอย่างยั่งยืนของจังหวัดลำปางโดยการนำของนายสามารถ พุทธา ที่ได้นำแนวคิดมาขยายสู่พี่น้องในเขต 5 อำเภอ ในจังหวัดลำปาง คือ อำเภอเมือง อำเภอเกาะคา อำเภอแม่ทะ อำเภอเถิน และอำเภอแม่พริก แล้วรวมตัวกันพัฒนาระบบการจัดตั้ง "สถาบันพัฒนาระบบการออมเพื่อสุขภาพและสวัสดิการชุมชนจังหวัดลำปาง" (พอสช.ลป.)

จากการปรับฐานคิดใหม่ของเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชน ภายใต้หลักการที่ว่า "ใช้พลังภายนอก เสริมพลังภายใน" พลังภายในซึ่งเกิดจากการรวมทุนที่เป็นทั้งทุนทางสังคม ทุนทาง

เศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งสมาชิกในชุมชนทุกคนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการระดมทุนเพื่อจัดตั้ง "กองทุนสวัสดิการชุมชน" และมีสิทธิในความเป็นเจ้าของกองทุนตลอดจนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การตรวจสอบดูแลและร่วมกันพัฒนาองค์กรให้เข้มแข็งเป็นสถาบันหลักในการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันอย่างจริงจังอันทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่แห่งการสร้างสรรคบนพื้นฐาน 8 ประการ ประกอบด้วย ความเข้าใจ ความพร้อม ความเชื่อมั่น ความศรัทธา ความหลากหลาย ความสัมพันธ์ ความรู้ และความสุข

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนหรือสถาบันพัฒนาระบบการออมเพื่อสุขภาวะและสวัสดิการชุมชนจังหวัดลำปาง จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ 5 ยุทธศาสตร์ คือ

1. สร้างคน เพื่อให้คนในชุมชนเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนากระบวนการฟื้นฟูชีวิตชุมชนท้องถิ่นสร้างเอกลักษณ์ การออมวันละบาท
2. เพื่อรณรงค์เผยแพร่ให้ความรู้ และการจัดการความรู้
3. สร้างศูนย์เรียนรู้ โดยจัดตั้งศูนย์ประสานงานการเรียนรู้ต้นแบบ และเครือข่าย พอสข.ลป.
4. สร้างการมีส่วนร่วม โดยระดมสรรพกำลังพื้นฐานทรัพยากร
5. สร้างองค์ความรู้และพัฒนาองค์ความรู้ เพื่อการขยายผล

นอกจากนี้การดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชนจะถูกถ่ายทอดโดยการให้การศึกษาอบรมเพื่อทำความเข้าใจและชี้ให้เห็นคุณค่าของการลดรายจ่ายเพียงวันละ 1 บาท และฝึกปฏิบัติตามกระบวนการ "แผนที่ภาคสวรรค์" ที่กำหนดไว้ เมื่อเห็นว่าสมาชิกมีความเข้าใจ ความพร้อม เกิดความเชื่อมั่น เกิดความศรัทธาบนพื้นฐานของความหลากหลายแล้วจึงถือว่าสมาชิกทุกคนที่ผ่านการศึกษาอบรมมีคุณสมบัติเพียงพอจึงจะพิจารณาจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนและเปิดรับสมัครสมาชิกได้ โดยมียุทธวิธี 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. ฮอมเฮง หมายถึง การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ด้วยความเข้าใจ การรวมแรงกาย การรวมแรงใจ การรวมแรงสติปัญญา การรวมแรงทรัพย์ ซึ่งเป็นการระดมทรัพยากรหรือรวมแรงต่าง ๆ ภายในองค์กรเพื่อสนับสนุนกิจกรรมขององค์กร

2. แบ่งทุน หมายถึง การสร้างระบบการออมในชุมชนเพื่อจัดสวัสดิการชุมชนตามความพร้อมของกองทุนประกอบด้วย กองทุนหมุนเวียนในชุมชน กองทุนเพื่อการศึกษา กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนเพื่อที่อยู่อาศัย กองทุนสวัสดิการคนทำงาน กองทุนเพื่อการรักษาภาพ กองทุนสุขภาพชุมชน กองทุนวิสาหกิจชุมชน กองทุนค้ำประกันความเสี่ยง และกองทุนเพื่อบรรเทาสาธารณภัย

3. หนุนเสริม หมายถึง การสร้างระบบการบริหารจัดการองค์กรให้มีมาตรฐานทำให้เกิดความเชื่อมั่นโดยทำให้เกิดโครงสร้างและกลไกการขับเคลื่อน เกิดโครงสร้างการบริหารจัดการองค์กร เกิดระบบฐานข้อมูลการเงินและบัญชี เกิดแผนงานประจำปี เกิดโครงการและกิจกรรม

4. เติมนิยาม หมายถึง การสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้นำองค์กรชุมชนรวมถึง การติดตามและประเมินผลของการดำเนินกิจกรรมข้ามองค์กรทำให้เกิดความศรัทธาโดยกำหนดให้มีการประชุมสภาองค์กรชุมชน การประชุมสภาองค์กรชุมชนท้องถิ่น. และการประชุมสภาเครือข่ายองค์กรชุมชนจังหวัดลำปาง

5. หาเป้า หมายถึง การสร้างขุมปัญญาอย่างมีเหตุมีผลบนพื้นฐานของความหลากหลายในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนและชุมชน การจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง การสร้างการรับรู้ของสมาชิกในชุมชน การทำวิจัย และการจัดการความรู้

6. เอาหมู หมายถึง การเชื่อมประสานการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรชุมชนกับหน่วยงานภาคีร่วมพัฒนาทำให้องค์กรชุมชนเกิดความสัมพันธ์ร่วมกันเป็นเครือข่ายและดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เครือข่ายองค์กรชุมชนรวมกันเป็นสภาระดับตำบลและดำเนินกิจกรรมร่วมกับท้องถิ่น และเครือข่ายองค์กรชุมชนรวมกันเป็นสภาเครือข่ายองค์กรชุมชนจังหวัดลำปางรวมทั้งดำเนินกิจกรรมร่วมกับภาคีภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาจังหวัดลำปางอย่างจริงจัง

7. สู้งาน หมายถึง การขยายผลของการดำเนินกิจกรรมด้านการออมเพื่อไปสู่กิจกรรมอื่น ๆ ในชุมชนและสังคมทำให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับกองทุน เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชนสู้งานบ้านมั่นคง กองทุนสวัสดิการชุมชนสู้งานการจัดการสิ่งแวดล้อม กองทุนสวัสดิการชุมชนสู้งานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กองทุนสวัสดิการชุมชนสู้งานการเกษตรยั่งยืน กองทุนสวัสดิการชุมชนสู้งานการแก้ไขปัญหาหนี้สิน กองทุนสวัสดิการชุมชนสู้งานสุขภาพชุมชน และกองทุนสวัสดิการชุมชนสู้งานอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

8. บันดาลสุข หมายถึง การเกิดหลักประกันคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนที่มีโอกาสได้อยู่ดีกินดี มีสิทธิ ทำให้เกิดความสุขถ้วนหน้าเนื่องจากสมาชิกในชุมชนเกิดแนวคิดจิตอาสา ครอบคลุมสุขสันต์ในวันสำคัญของชาติ ชุมชนเกิดการฟื้นฟูรักษาและพัฒนาสาธารณะประโยชน์ สังคมมีแต่การให้ ไม่ทอดทิ้งกัน สังคมเข้มแข็ง และสังคมเกิดคุณธรรม

ยุทธวิธี 8 ของเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์ชุมชนน่าภูมิใจพัฒนาเกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรม นำพาไปสู่ปฏิสัมพันธ์ที่สามารถหลอมรวมความรู้สึกของคนในหมู่บ้านจนกลายเป็นพลังของชุมชนซึ่งเป็นจุดแข็งขององค์กรชุมชนโดยการนำของประธานซึ่งเป็นผู้ที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งคณะกรรมกรตลอดจนการสร้างและรักษาเครือข่ายระหว่างองค์กรชุมชนและหน่วยงานภาคีพัฒนาใน

ลักษณะการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (mutual aid) หรือคุณสามารภ พุทธ เรียกว่า "เอาหมุ่" โดยอาศัย การเชื่อมประสานการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐร่วมพัฒนาทำให้องค์กร ชุมชนเกิดความสัมพันธ์รวมกันเป็นเครือข่ายและดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น เครือข่าย องค์กรชุมชนที่รวมกันเป็นสภาระดับตำบล และเครือข่ายองค์กรชุมชนที่รวมกันเป็นสภาเครือข่าย องค์กรชุมชนระดับจังหวัดลำปางรวมทั้งดำเนินกิจกรรมร่วมกับภาคีภาครัฐและเอกชนในการพัฒนา จังหวัดลำปางอย่างจริงจัง ด้วยเหตุนี้คุณสามารภ พุทธา ได้อาศัยจุดแข็งนี้ระดมทรัพยากรด้านการเงิน จากภาครัฐ โดยเฉพาะจากสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน (พอช.) ดูตาราง 4

ตาราง 4 การสร้างเครือข่ายปฏิสัมพันธ์ภายนอกเพื่อระดมเงินงบประมาณจากภาครัฐเพื่อ สนับสนุนกิจกรรมเครือข่ายองค์กรออมทรัพย์

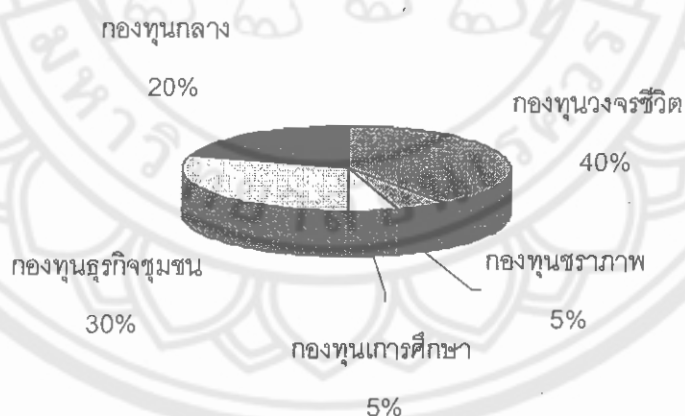
หน่วยงานปี พ.ศ.	ชื่อโครงการ	งบประมาณ
พอช./2543	สินเชื่อดอกเบี้ยถูกเพื่อเครือข่ายสวัสดิการคนทำงานระดับจังหวัด	3,500,000
พอช./ 2544	งบเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนระดับจังหวัด	800,000
พอช./2545	การจัดสวัสดิการและวัฒนธรรมของเครือข่ายจังหวัด 7 ตำบล	1,400,000
พอช./2546	กองทุนผู้สูงอายุระดับจังหวัด	1,000,000
พอช./2546-47	ยุทธศาสตร์เสริมสร้างขีดความสามารถภาคประชาชนระดับจังหวัด	1,000,000
พอช./2548	งบประมาณชุมชนท้องถิ่นระดับจังหวัด	490,000
พอช./2550	สมทบสวัสดิการเครือข่ายระดับจังหวัด	700,000
พอช./2550	ศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง	500,000
รวมเงินอุดหนุนจากภาครัฐ		9,390,000

กิจกรรมขององค์กรออมทรัพย์ชุมชนนาก่วมใต้พัฒนา

1. กิจกรรมการออม มีแนวคิดพื้นฐานว่าสมาชิกมีการลดรายจ่ายของตนเองวันละ 1 บาท แล้วนำมาออมร่วมกันเพื่อสวัสดิการชุมชน และลดรายจ่ายของตนเองแล้วนำมาออมร่วมกันเพื่อสวัสดิการคนทำงาน โดยทางองค์กรออมทรัพย์ชุมชนจะเรียกเก็บค่าธรรมเนียมแรกเข้าและเงินสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชนสำหรับผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการอำนวยการและมีมติเห็นชอบรับเข้าเป็นสมาชิกแล้วจะต้องปฏิบัติดังนี้

- 1.1 สมทบกองทุนคนทำงานเดือนละ 5 บาท
- 1.2 สมทบกองทุนเงินทดแทนจากค่าธรรมเนียมแรกเข้า 50 บาท
- 1.3 กองทุนสำรองจากผลกำไร 10 % ก่อนจัดสรรผลประโยชน์

2. กิจกรรมสวัสดิการชุมชน สมาชิกจะได้รับสวัสดิการต่อเมื่อผ่านการออมสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชน อย่างสม่ำเสมอครบ 180 วัน และจะได้รับสวัสดิการตามแต่กรณีในหมวดสิทธิประโยชน์ การบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนมี 5 ประเภทประกอบด้วย 1. กองทุนครบวงจรชีวิต 40 % 2. กองทุนเพื่อการชราภาพ 5 % 3. กองทุนเพื่อการศึกษา 5 % 4. กองทุนธุรกิจชุมชน 30 % และ 5. กองทุนกลาง 20 %

ภาพ 13 สัดส่วนการจัดสรรรายได้ขององค์กรออมทรัพย์ชุมชนนาก่วมใต้พัฒนา

2.1 กรณีสมาชิกคลอดบุตร บุตรจะได้รับค่าทำขวัญคนละ 500 บาท และมารดาที่เป็นสมาชิกจะได้รับเงินสวัสดิการเยี่ยมไข้สงเคราะห์คนละ 100 บาท แต่ไม่เกิน 500 บาท/ครั้ง และ 1 ปี ไม่เกิน 1,000 บาท

2.2 กรณีสมาชิกผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 70 ปีบริบูรณ์และผ่านการออมสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชนวันละ 1 บาท ครบ 10 ปี หรือ 3,650 วัน จะได้รับสวัสดิการจากกองทุนเงินทดแทนวันละ 1 บาท โดยผู้สูงอายุที่มีอายุ 70 ปีบริบูรณ์และผ่านการออมสะสมกองทุนเพื่อการชราภาพ เดือนละ 100 บาท ครบ 15 ปี หรือ 180 เดือน จะได้รับสวัสดิการเงินบำนาญผู้สูงอายุเดือนละ 300 บาท อย่างไรก็ตามเงินออมเพื่อการชราภาพถือเป็นเงินสะสมของสมาชิกที่สมาชิกสามารถขออนคืนเงินสะสมได้เมื่อสมาชิกขออนคืนเงินสะสมและได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการดำเนินการแล้วจึงถือว่าสิ้นสุดการได้รับสวัสดิการเงินบำนาญจากกองทุนเพื่อการชราภาพ ซึ่งผู้สูงอายุที่ได้รับสวัสดิการเงินบำนาญจะขอรับเงินเป็นรายเดือน หรือจะขอรับเงินเป็นรายงวดก็ได้

2.3 กรณีสมาชิกเจ็บป่วย สมาชิกเจ็บป่วย ต้องเข้ารับการรักษาดำเนินการในโรงพยาบาล จะได้รับเงินสวัสดิการเยี่ยมไข้สงเคราะห์ คินละ 100 บาท แต่ไม่เกิน 500 บาท/ครั้ง และไม่เกิน 1,000 บาท / ปี โดยนำใบรับรองแพทย์ที่ทางโรงพยาบาลออกให้มาเป็นหลักฐานประกอบการพิจารณา ภายในกำหนด 30 วัน

2.4 กรณีสมาชิก เป็นผู้พิการ ทูพพลภาพ ผู้ติดเชื้อเอดส์ และผู้ด้อยโอกาส สมาชิกจะได้รับเงินสวัสดิการจากกองทุนเงินทดแทนวันละ 1 บาท สมาชิกจะได้รับสิทธิประโยชน์อื่น ๆ จากกองทุนสวัสดิการชุมชนทุกกรณีโดยนำใบรับรองแพทย์ที่ทางโรงพยาบาลออกให้และหรือต้องนำใบรายงานของแพทย์ผู้ทำการรักษามาแสดงเป็นหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาสมาชิกจะได้รับสวัสดิการเมื่อสมัครเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนแห่งนี้และผ่านการออมสมทบ ครบ 365 วัน และได้ผ่านการพิจารณาโดยมีมติเห็นชอบของคณะกรรมการดำเนินการให้สมาชิกเป็นผู้มีสิทธิได้รับสวัสดิการในฐานะผู้พิการ ทูพพลภาพ ผู้ติดเชื้อเอดส์ และผู้ด้อยโอกาสจากกองทุนสวัสดิการชุมชนแห่งนี้ได้

2.5 กรณีสมาชิกเสียชีวิต สมาชิกที่ผ่านการออมสมทบอย่างสม่ำเสมอครบ 180 วัน จะได้รับเงินสวัสดิการฌาปนกิจสงเคราะห์ จำนวน 3,000 บาท และเมื่อสมาชิกที่ผ่านการออมสมทบอย่างสม่ำเสมอครบ 225 วัน จะได้รับเงินสวัสดิการฌาปนกิจสงเคราะห์จำนวน 5,000 บาท ส่วนสมาชิกที่ผ่านการออมสมทบอย่างสม่ำเสมอครบ 365 วัน จะได้รับเงินสวัสดิการ ฌาปนกิจสงเคราะห์ จำนวน 10,000 บาท หลังจากสมาชิกที่ผ่านการออมสมทบอย่างสม่ำเสมอครบ 730 วัน จะได้รับเงินสวัสดิการฌาปนกิจสงเคราะห์ จำนวน 15,000 บาท ในที่สุดเมื่อ สมาชิกที่ผ่านการออมสมทบอย่างสม่ำเสมอครบ 1,095 วัน จะได้รับเงินสวัสดิการฌาปนกิจสงเคราะห์ จำนวน 20,000 บาท

2.6 กรณีทุนเพื่อการศึกษา สมาชิกที่เป็นเด็กในวัยเรียนแต่ขาดแคลนทุนเพื่อการศึกษาเล่าเรียนจะได้รับสวัสดิการจากกองทุนเพื่อการศึกษาให้ยืมเพื่อใช้จ่ายตามความจำเป็น โดยสามารถใช้คืนเป็นแรงงาน หรือ Workfare การคิดแยกขยะหรือเป็นเงินก็ได้ ส่วนสมาชิกที่เป็นอาสาสมัครร่วมพัฒนาองค์กรชุมชนที่ต้องการจะใช้ทุนเพื่อทักษะศึกษาดูงานเสริมทักษะคนทำงาน เป็นหมู่คณะจะได้รับสวัสดิการจากกองทุนเพื่อการศึกษาให้ยืมเพื่อใช้จ่ายตามแผนงานและกิจกรรมในโครงการ และสามารถผ่อนชำระคืนภายในกำหนด 1 ปี

2.7 กรณีสวัสดิการคนทำงาน คนทำงานที่เป็นคณะกรรมการและผู้ตรวจสอบกิจการเมื่อเกิดเจ็บป่วยต้องเข้ารักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลจะได้รับเงินสวัสดิการเยี่ยมไข้สงเคราะห์ คืนละ 200 บาท แต่ไม่เกิน 1,000 บาท/ครั้ง และไม่เกิน 2,000 บาท ต่อปี และกรณีที่คนทำงานที่เป็นคณะกรรมการและผู้ตรวจสอบกิจการเสียชีวิตจะได้รับเงินสวัสดิการค่าปลงศพขั้นต้นจากกองทุนเงินทดแทนจำนวน 5,000 บาท และ เงินสงเคราะห์จากกองทุนสวัสดิการชุมชนตามจำนวนแห่งห้วงระยะเวลาการออมสมทบ นอกจากนี้คนทำงานที่เป็นคณะกรรมการและผู้ตรวจสอบกิจการ เมื่อปฏิบัติงานในพื้นที่จะได้รับสวัสดิการค่าตอบแทนจากกองทุนเงินทดแทน อย่างน้อยเดือนละ 130 บาท โดยปฏิบัติงานเดือนละ 1 วัน และคนทำงานที่เป็นคณะกรรมการและผู้ตรวจสอบกิจการ เมื่อปฏิบัติงานนอกพื้นที่จะได้รับเงินสวัสดิการค่าตอบแทนจากกองทุนเงินทดแทนวันละ 200 บาท แต่ไม่เกิน 600 บาทต่อเดือน

ประวัติความเป็นมาของบ้านสะแกเครือ

นายปัญญา สุนันตา (9 สิงหาคม 2548) ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านสะแกเครือให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านโดยสังเขปว่า หมู่บ้านสะแกเครือก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2500 เดิมหมู่บ้านมีหลายชื่อ เช่น หางคลองลึก น้ำตก วังตะกู และต้นสะแก สาเหตุที่เรียกชื่อว่าหมู่บ้านสะแกเครือเพราะว่าเดิมมีต้นไม้ชื่อต้นสะแกเครือซึ่งเป็นป่าต้นไม้ยืนต้นจำนวนมากชาวบ้านได้นำต้นสะแกเครือไปเผาถ่านเพื่อเป็นเชื้อเพลิงสำหรับทำอาหาร ในอดีตประชาชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตตำบลน้ำร้อนภายหลังจากที่เกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่ประชาชนได้อพยพมาอยู่บ้านวังประจบและได้มีการติดต่อค้าขายกับภายนอกเป็นเหตุให้คนภายนอกที่เข้ามาติดต่อค้าขายในชุมชนต้องแวะพักค้างแรมในพื้นที่ของหมู่บ้านและในปัจจุบันเรียกพื้นที่ดังกล่าวเรียกว่า แก่งหิน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ริมวังน้ำ คำว่า "วัง" หมายถึง วังน้ำ และคำว่า "ประจบ" หมายถึง ผู้คนพบเจอกัน วังประจบจึงหมายถึงบริเวณวังน้ำที่ผู้คนมาพบปะกัน

ประชากรซึ่งส่วนใหญ่เป็นญาติและเป็นคนที่รู้จักกัน จากหมู่บ้านคลองคะยางโพรง ประมาณ 20 ครัวเรือนอพยพเข้ามาก่อตั้งหมู่บ้านสะแกเครือเป็นกลุ่มแรกเนื่องจากว่าหมู่บ้านสะแก

เครื่องเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์และไม่ปรากฏว่ามีโรคระบาดรวมทั้งยังไม่เคยประสบภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม นอกจากนี้ปัญหาโจรสลัดกวัดววยซึ่งเป็นสัตว์เลื้อยที่ชาวบ้านเลี้ยงแบบธรรมชาติแต่ในปัจจุบันไม่มีปัญหาแล้ว ในระยะแรกของการก่อตั้งหมู่บ้านนั้นมีนายรวม ข้ายม เป็นผู้ใหญ่บ้าน คนต่อมาเป็นน้องชายของนายรวม ข้ายม ชื่อ ผู้ใหญ่ชะลอ ข้ายม และผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันคือนายปัญญา สุนันตา ซึ่งนอกจากจะเป็นผู้ใหญ่วillageแล้วยังมีหน้าที่เป็นคณะกรรมการฝ่ายตรวจสอบของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสะแกเครือด้วย

พื้นที่ทางภูมิศาสตร์

หมู่บ้านสะแกเครือ ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลวังประจวบ อำเภอเมือง จังหวัดตากอยู่ห่างจากเขตอำเภอเมืองจังหวัดตากประมาณ 30 กิโลเมตรและอยู่ห่างจากเขตอำเภอเมืองจังหวัดกำแพงเพชรประมาณ 52 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งตำบลประมาณ 253.515 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 153,446.88 ไร่ หมู่บ้านสะแกเครือมีขอบเขตทางภูมิศาสตร์ ดังนี้

1. ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลโป่งแดง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก
2. ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลวังควง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร
3. ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลวังตะคร้อตำบลหนองหญ้าปล้อง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย
4. ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลตลุกกลางทุ่ง ตำบลน้ำร้อน อำเภอเมือง จังหวัดตาก

ทรัพยากรธรรมชาติ

พื้นที่ของบ้านสะแกเครือเป็นที่ราบสูงและมีคลองแม่ละซึ่งเป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติไหลผ่านแต่ปริมาณของน้ำมีไม่พอเพียงกับความต้องการของคนในหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านต้องขุดน้ำได้ดินขึ้นมาใช้ ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจะทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักเฉพาะในฤดูฝน

ด้านการอนุรักษ์ป่านั้นผู้ใหญ่ปัญญา สุนันตา ได้ร่วมกับชาวบ้านซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจัดตั้งกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมการจัดการป่าชุมชนขึ้น โดยร่วมกันกำหนดกฎกติกาของชุมชนว่าจะอนุญาตให้เฉพาะคนในหมู่บ้านใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนโดยในเบื้องต้นนั้นจะมอบหมายให้คนเลี้ยงวัวเป็นผู้ดูแลเนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์จากการนำวัวมาเลี้ยงในพื้นที่ป่าชุมชน อย่างไรก็ตามถ้าชาวบ้านคนใดมีความต้องการจะตัดต้นไม้จากป่าชุมชนไปใช้ประโยชน์จะต้องขออนุญาตจากกลุ่มที่ทำกิจกรรมป่าชุมชนและคนในหมู่บ้านก่อน

ด้านการกระจายตัวของประชากรนั้น ส่วนใหญ่แล้วคนในหมู่บ้านจะตั้งบ้านเรือนหรือที่อยู่อาศัยกระจายตัวตามพื้นที่ทำที่ที่ดินในหมู่บ้านส่วนใหญ่ถูกนำไปทำประโยชน์จนไม่มีที่รกร้าง

ว่างเปล่าผลที่ตามมาคือที่ดินทำกินได้ถูกจับจองและมีโฉนดที่ดินเป็นของตัวเองเกือบทุกครัวเรือน ดังนั้นชาวบ้านจึงมีการดำรงชีวิตอยู่ด้วยความพอเพียงในตัวเอง นอกจากนี้ยังมีประชากรที่อพยพโยกย้ายมาจากภาคอีสานเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านอีกประมาณเกือบ 80 ครัวเรือน ลักษณะของการอพยพของคนอีสานจะทยอยกันเข้ามาซื้อที่ดินในหมู่บ้านเพราะว่าที่ดินมีราคาค่อนข้างถูก ในการอพยพโยกย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านของคนอีสานนั้นบางครั้งก็ได้สร้างความแปลกแยกบ้าง แต่ก็ เป็นปัญหาที่ไม่รุนแรงเพราะว่าสามารถพูดคุยและตกลงกันได้โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้มีบทบาท สำคัญในการจัดการเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว

การปกครองและการบริหารจัดการ

ปัจจุบันอยู่ในเขตปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลวังประจวบ อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก พื้นที่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลวังประจวบมีจำนวน 14 หมู่บ้าน (สำรวจเมื่อ ปลายปี พ.ศ. 2549) ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 หมู่บ้านวังประจวบ หมู่ที่ 2 บ้านแก่งหิน หมู่ที่ 3 บ้าน สะแกเครือ หมู่ที่ 4 บ้านลานสอ หมู่ที่ 5 บ้านหนองร่ม หมู่ที่ 6 บ้านน้ำดิบ หมู่ที่ 7 บ้านโป่งแค หมู่ที่ 8 บ้านหนองเสือ หมู่ที่ 9 บ้านลานเต็ง หมู่ที่ 10 บ้านลานยาง หมู่ที่ 11 บ้านทรัพย์สมบูรณ์ หมู่ที่ 12 บ้านสะพานสอง หมู่ที่ 13 บ้านทรัพย์สมบูรณ์ใหม่ และหมู่ที่ 14 บ้านต้นสักใหญ่

การบริการของภาครัฐ

แม้ว่าหมู่บ้านสะแกเครือจะมีพื้นที่ทั้งหมดอยู่ในเขตอำเภอเมืองก็ตามแต่ตามสภาพความเป็นจริงแล้วมีลักษณะของความเป็นหมู่บ้านในชนบทมากเนื่องจากปัญหาการเข้าไม่ถึง บริการหลาย ๆ ของภาครัฐ ผลที่ตามมาคือชาวบ้านไม่ได้รับการตอบสนองความจำเป็นพื้นฐาน (needs) จนทำให้การติดต่อกับสังคมภายนอกมีน้อยมากซึ่งก็เท่ากับว่าหน้าต่างแห่งโอกาส (window of opportunity) ของชุมชนที่มีอยู่ก็อาจจะถูกปิดไปด้วยจนกระทั่งชุมชนดังกล่าวต้องตก อยู่ในสถานการณ์ลำบากและอาจเป็นสาเหตุให้ชุมชนมีสภาพคล้ายกับชุมชนปิด (closed community) การเข้าไม่ถึงบริการด้านสาธารณะของภาครัฐจึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ต่อย้ำปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ยกตัวอย่าง เช่น ปัญหาการขาดความมั่นคงใน การประกอบอาชีพ หนี้สิน ความยากจน มีการศึกษาน้อย ปัญหาสุขภาพ การขาดโอกาสในการ ทำกิจกรรมกลุ่มและองค์กรชุมชน จนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตซึ่งล้วนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องจาก ปัญหาเชิงนโยบายทั้งสิ้น

สาธารณูปโภค

ระบบน้ำประปา นับเป็นสาธารณูปโภคที่เป็นหาอย่างยิ่งเนื่องจากภายในหมู่บ้านยังไม่มีระบบน้ำประปา คณะกรรมการและสมาชิกการกลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้านมีความตระหนักในเรื่องนี้ดี จึงได้มีการประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวในที่สุด องค์กรบริหารส่วนตำบลวังประจวบก็ได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนสร้างระบบน้ำประปาโดยติดตั้งเครื่องสูบน้ำสูบน้ำขึ้นไปบนแท่งน้ำ 4 แท่ง และมอบให้คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์และคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้บริหารจัดการโดยคิดค่าใช้บริการจากชาวบ้านตามราคาต้นทุน

โทรศัพท์สาธารณะ เป็นสาธารณูปโภคประเภทหนึ่งที่เป็นปัญหาโดยก่อนหน้านี้นั้นในหมู่บ้านเคยมีโทรศัพท์สาธารณะแต่หลังจากที่มีคนขโมยเงินจากตู้โทรศัพท์สาธารณะทำให้การบริการดังกล่าวถูกยกเลิกไป และเนื่องจากการติดต่อสื่อสารมีความจำเป็นต่อชีวิต ดังนั้นการติดต่อสื่อสารโดยโทรศัพท์มือถือจึงเข้ามามีบทบาททำให้เทคโนโลยีแบบดั้งเดิมคือการพูดคุยกันระหว่างสมาชิกกลุ่มและองค์กรหรือที่เรียกว่า "วัฒนธรรมมุขปาฐะ" เริ่มลดบทบาทลง จากการสัมภาษณ์พบว่า ในปัจจุบันครัวเรือนมากกว่าครึ่งที่ต้องใช้โทรศัพท์มือถือ

ระบบไฟฟ้า นับเป็นการบริการภาครัฐที่ไม่ค่อยเป็นปัญหาสำหรับชาวบ้านเพราะว่าเกือบทุกครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้ยกเว้นบางครัวเรือนที่อยู่ห่างไกลหมู่บ้านเท่านั้นที่ระบบไฟฟ้าไปไม่ถึงทางการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคกำลังแก้ไขปัญหาดังกล่าวอยู่โดยจะติดตั้งแผงรับแสงแดดเพื่อผลิตไฟฟ้าแทน

สถาบันการศึกษา ในชุมชนจะมีโรงเรียน 1 โรงเรียนคือโรงเรียนบ้านสะแกเครือที่ให้บริการด้านการศึกษาและเป็นศูนย์เด็กเล็ก อย่างไรก็ตามศูนย์เด็กเล็กเองก็ยังมีขาดครูพี่เลี้ยงทางประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในขณะเดียวกันก็ดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาด้วยได้ประสานกับฝ่ายบริหารขององค์กรบริหารส่วนตำบลและได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อเป็นค่าจ้างครูจำนวนเงินเดือนละ 8,000 บาท ในด้านการเรียนรู้ของประชาชนโดยทั่วไปจะค่อนข้างมีปัญหาเนื่องจากชาวบ้านไม่ค่อยมีเวลาในการอ่านหนังสือเพราะต้องดิ้นรนทำมาหากินประชาชนจึงรับฟังข้อมูลข่าวสารจากการพูดคุย ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ รวมทั้งรับฟังข่าวสารจากเสียงตามสายภายในชุมชนและการประชุมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสะแกเครือ ซึ่งจัดกิจกรรมทุกวันที่ 9 ของเดือน

ระบบสาธารณสุข เนื่องจากในหมู่บ้านไม่มีสถานอนามัยในการให้บริการด้านสุขภาพชาวบ้านจึงไปใช้บริการด้านสุขภาพที่สถานอนามัยที่ตั้งอยู่ หมู่ที่ 1 นอกจากนี้กลุ่มผู้สูงอายุจะรวมกลุ่มกันเองทำกิจกรรมออกกำลังกายกันทุกเดือนโดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรบริหารส่วนตำบลวังประจวบและกลุ่มออมทรัพย์บ้านสะแกเครือทำให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านและเพื่อนบ้านกลายเป็นความเห็นอกเห็นใจกันและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

การรักษาความปลอดภัย ในหมู่บ้านไม่มีสถานีตำรวจอย่างไรก็ตามชาวบ้านมีความสงบและปลอดภัยเนื่องจากในหมู่บ้านยังไม่มีปัญหาโจรผู้ร้ายและทรัพย์สินของชาวบ้านก็ไม่เคยหาย ส่วนเรื่องยาบ้าก็ยังไม่ปรากฏว่ามีปัญหาเพราะคนในหมู่บ้านมีปฏิสัมพันธ์กันดีและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันโดยเฉพาะในวันที่มีกิจกรรมออมทรัพย์ชาวบ้านจะมีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันจนสามารถป้องกันปัญหาของยาบ้าได้

ระบบขนส่งมวลชน ก่อนหน้านี้ในหมู่บ้านจะมีรถประจำทางวิ่งไป-กลับ ระหว่างหมู่และจังหวัดตากแต่มีบริการเพียงเที่ยวเดียวโดยจะวิ่งให้บริการจากหมู่บ้านไปตัวเมืองจังหวัดตากในช่วงเช้าและกลับในช่วงเที่ยง ปัจจุบันไม่มีรถประจำทางให้บริการเพื่อรับส่งผู้โดยสารแล้วเนื่องจากมีผู้โดยสารใช้บริการน้อยทำให้ผู้ประกอบการต้องหยุดให้บริการ ทำให้โอกาสในการติดต่อกับโลกภายนอกซึ่งมีน้อยอยู่แล้วทวีความรุนแรงขึ้น ซึ่งประเด็นการบริการของภาครัฐนี้น่าจะมีการพิจารณาถึงข้อจำกัดของนโยบายสาธารณะทางสังคม (social policy) ที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนได้

การให้บริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นับเป็นหน่วยราชการส่วนท้องถิ่นที่สามารถให้บริการประชาชนได้ค่อนข้างจะทั่วถึง แม้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลวังประจบจะตั้งอยู่ที่หมู่ 2 ก็ตามแต่ชาวบ้านหมู่ 3 หรือบ้านสะแกเครือก็สามารถเข้าไปรับบริการที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นค่อนข้างดี จนองค์การบริหารส่วนตำบลวังประจบสรรงบประมาณในการสร้างหอประชุมอเนกประสงค์ให้กับบ้านสะแกเครือเพื่อใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมของหมู่บ้านโดยเฉพาะกิจกรรมออมทรัพย์ของชุมชนซึ่งชาวบ้านจะมาประชุมทุกวันที่ 9 ของทุก ๆ เดือน

องค์กรชุมชน (community organization)

กลุ่มและองค์กรชุมชนหรือองค์กรอาสาสมัครในชุมชนประกอบด้วย กลุ่มธนาคารข้าว กลุ่มโคกระบือ กลุ่มเกษตร กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นกลุ่มที่มีกิจกรรมเป็นของตนเองโดยมีวัดสะแกเครือที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านเป็นสถานที่จัดกิจกรรม ซึ่งนอกจากจะทำกิจกรรมของแต่ละกลุ่มแล้วชาวบ้านยังได้ร่วมกันจัดกิจกรรมทางศาสนาด้วย เช่น งานบุญ เทศมหาชาติ งานเข้า-ออกพรรษา งานปีใหม่รวมทั้งงานสงกรานต์ที่นับว่าเป็นงานสำคัญของหมู่บ้าน นอกจากนี้กลุ่มผู้สูงอายุจะรวมกลุ่มกันเองทำกิจกรรมออกกำลังกายกันทุกเดือนโดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลวังประจบและกลุ่มออมทรัพย์บ้านสะแกเครือทำให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและเพื่อนบ้านกลายเป็นความเห็นอกเห็นใจกันและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอาสาสมัครในชุมชนที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือสมาชิกชุมชนประกอบด้วย กลุ่ม อสม. โดยทำหน้าที่ช่วยเหลือด้านสุขภาพของคนในชุมชน และ กลุ่ม อพปร. ซึ่งทำหน้าที่เป็นสายตรวจชุมชนหรือชุดคุ้มครองหมู่บ้านโดยมีผู้ใหญ่เป็นผู้ประสานงานและรับผิดชอบ อีกทั้งสมาคมผู้ปกครองนักเรียนก็เป็นอีกแรงหนึ่งในการช่วยกันจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่ปัญญาพบว่า เมื่อเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติคนในหมู่บ้านจะร่วมมือการแก้ปัญหา ยกตัวอย่างเช่น ในช่วงที่เกิดน้ำท่วมทำให้ถนนในหมู่บ้านถูกน้ำเซาะขาด ผู้ใหญ่บ้านและประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสะแกเคี้ยวรวมทั้งกลุ่มชาวบ้านซึ่งรวมตัวกันทำกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์จะร่วมมือกันซ่อมแซมถนน

นอกเหนือจากการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิกในหมู่บ้านจะปรากฏในกิจกรรมแรกเปลี่ยนแรงงานกัน เช่น การดำนา เกี่ยวข้าว นวดข้าว และลากข้าว โดยหลังจากการทำกิจกรรมร่วมกันแล้วเจ้าภาพหรือเจ้าของที่นาจะมีการเลี้ยงข้าวปลาอาหารให้กับผู้มาร่วมกิจกรรมทุกคนเพื่อเป็นการตอบแทนน้ำใจ และทุกวันที่ 12 สิงหาคม แต่ละครัวเรือนจะส่งตัวแทน 1 คน เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมดำนาโรงเรียน โดยแต่ละคนจะร่วมกันออกแรงดำนาของโรงเรียนซึ่งมีประมาณ 10 ไร่ หลังจากนั้นจะร่วมแรงกันเก็บเกี่ยวอีกครั้งในวันที่ 5 ธันวาคม ซึ่งนับเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่มีการช่วยเหลือกันในหมู่บ้าน

เนื่องจากในหมู่บ้านประกอบด้วยบุคคลและกลุ่มบุคคลซึ่งเป็นกลุ่มปฐมภูมิที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติการจัดกิจกรรมกลุ่มจะเกิดขึ้นเฉพาะภายในกลุ่ม แม้ว่าจะมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มแต่ก็เป็นปฏิสัมพันธ์ที่ไม่สม่ำเสมอและมีลักษณะเฉพาะกิจแม้ว่าคนในกลุ่มจะมีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือเกื้อกูลกันแต่ก็ทำกันในกลุ่มของตัวเอง แต่ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540) มองว่าทรัพยากรของหมู่บ้านกำลังงวด หมู่บ้านกำลังเสื่อม ชาวบ้านกำลังว่าวุ่นเพราะสถาบันชีวิตของเขา กำลังจะแตกสลายโดยไม่มีสถาบันใดมาแทนที่เพื่อทำหน้าที่รักษาส่วนดีของชุมชนหมู่บ้านเอาไว้ ด้วยเหตุนี้การมีองค์กรที่มีศักยภาพของชุมชนจะสามารถเป็นพลังต่อรองที่เขาสามารถพึ่งพาได้ จากการเรียนรู้บทเรียนที่ผ่านมาทำให้คนในหมู่บ้านตระหนักถึงปัญหาที่เกิดจากองค์กรของภาครัฐและเอกชนได้พยายามเข้ามามีบทบาทแทนองค์กรชุมชน หมู่บ้านสะแกเคี้ยวก็เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ประสบปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจทำให้คนในหมู่บ้านจำนวนหนึ่งรวมกลุ่มกันโดยมีผู้นำชุมชน ซึ่งต้องการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นของชุมชน นั่นคือ กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต การรวมกลุ่มดังกล่าวมีกระบวนการทำกิจกรรมร่วม (collective actions) โดยสมาชิกทุกคนจะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน (collective benefits) และเป็นกิจกรรมและการมีผลประโยชน์ร่วมกันได้ทำให้สมาชิกแต่ละคนเกิดความรู้สึก

ไว้วางใจกัน (mutual trust) การร่วมกันทำกิจกรรมสาธารณะของชุมชนเป็นสิ่งที่สามารถสร้างแรงยึดเหนี่ยวทางจิตใจของสมาชิกในชุมชน (community cohesion) จนทำให้องค์กรชุมชนมีศักยภาพในการแก้ปัญหาและทำให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสะแกเคือ

ชนิด คชประเสริฐ (9 สิงหาคม 2549) เล่าให้ฟังว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2522 เนื่องจากสมาชิกของหมู่บ้านในตำบลวังประจวบประสบปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม (socio-economic problems) สาเหตุของปัญหาพื้นฐานของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตำบลวังประจวบคือชาวบ้านขาดเงินทุนประกอบอาชีพจนทำให้เกิดปัญหาการว่างงาน ปัญหาที่อยู่อาศัย และปัญหาความยากจน รวมทั้งการขาดความมั่นคงทางสังคมและขาดหลักประกันของชีวิต ในขณะนั้นมีพัฒนาการอำเภอมาแนะนำให้คนในหมู่บ้านรวมกลุ่มกันออมเงินในลักษณะกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (ซึ่งกรมพัฒนาชุมชนเคยทดลองใช้มาแล้วครั้งแรกที่อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี 2517) ในวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2522 ชาวบ้านของตำบลวังประจวบจำนวน 22 คน ได้ปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับปัญหาของหมู่บ้านที่สุดทุกคนได้ตกลงกันว่า จะรวมกลุ่มกันออมเงินแบบสัจจะคนละ 5-20 บาทต่อเดือน โดยมีเงินออมครั้งแรกจำนวน 360 บาท และมอบหมายให้คุณชนิด คชประเสริฐ เป็นประธาน ในระยะแรกชาวบ้านยังไม่มี ความเชื่อมั่นต่อประธานมากนักในขณะที่สมาชิกเองก็ส่งเงินออมอย่างไม่สม่ำเสมอ

การปรับตัวของกลุ่มออมทรัพย์ ฯ

อย่างไรก็ตามมีเหตุการณ์สำคัญที่มีผลต่อการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลวังประจวบ โดยในช่วงนั้นภาครัฐมีนโยบายการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านโดยมีเงื่อนไขว่าหมู่บ้านที่จะได้รับการพิจารณารับเงินกองทุนนั้นต้องเป็นหมู่บ้านที่มีการรวมกลุ่มกันออมเงินของตนเอง ในปี พ.ศ. 2526 ประธานและคณะกรรมการรวมทั้งสมาชิกได้ประชุมปรึกษากัน มีมติร่วมกันให้มีการเปลี่ยนแปลงจากในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อระดมเงินทุนทั้งตำบลมาเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ระดมเงินทุนจากบ้านสะแกเคือ หมู่ที่ 3 ตำบลวังประจวบ อำเภอเมืองจังหวัดตาก โดยมีสมาชิก ประมาณ 65 คนมีเงินหมุนเวียน ประมาณ 20,000 บาท และได้มีการดำเนินมาจนถึงปัจจุบันและยังคงใช้กฎเกณฑ์และคุณธรรม 5 ประการ เหมือนเดิมโดยคำนึงสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2544 กองทุนหมู่บ้านที่ได้รับการจัดสรรจากงบประมาณแผ่นดินที่ชาวบ้านไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและแม้มีดอกเบียถูกกว่ากลุ่มออมทรัพย์ ฯ แต่รายได้จากดอกเบียนั้นไม่มีการปันผลคืน รวมทั้งสมาชิกและคณะกรรมการมีมติให้มีการ

ดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแยกออกจากกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งจากการดำเนินการของกองทุนหมู่บ้านผ่านมานั้นไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเนื่องจากสมาชิกกลุ่มมีแรงยึดเหนี่ยวภายในสูง

แนวคิดและปรัชญาการก่อตั้ง

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตองค์นี้เป็นเป็นองค์กรการเงินที่ไม่เป็นทางการเริ่มขึ้น ในปี พ.ศ. 2517 โดยกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้ส่งเสริมให้ชุมชน "จัดตั้ง" กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหรือกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีจุดประสงค์หลักคือการสะสมเงินร่วมกันเพื่อแหล่งเงินทุนในการผลิตทางด้านเกษตรตามโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชนบทตามแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 3 (จำนงค์ แรกพิณิจ, 2542, หน้า 246) และช่วงวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 สำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ได้สนับสนุนเงินกระตุ้นเศรษฐกิจเพื่อฟื้นฟูองค์กรชุมชนทั้งในชุมชนและชนบทรวมทั้งองค์การเงินชุมชนด้วย สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2547) เรียกองค์กรเหล่านี้ว่า องค์กรการเงินระดับจุลภาคที่ไม่เป็นทางการและที่ไม่ได้จดทะเบียนการจัดตั้งตามกฎหมายและเป็นการรวมกลุ่มของคนในชุมชนส่วนใหญ่ของประเทศที่มีข้อจำกัดที่ไม่มีเงินทุนเป็นของตัวเองและขาดโอกาสที่จะเข้าถึงแหล่งทุนในระบบสถาบันการเงินเนื่องจากมีอาชีพและรายได้ไม่แน่นอนและขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นองค์กรการเงินไม่เป็นทางการในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว

องค์กรออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสะแกเครือ ตำบลวังประจบ อำเภอเมือง จังหวัดตากก็เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดจากกระบวนการรวมกลุ่มด้วยความสมัครใจของคนในชุมชนในการที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านนั้นคือการขาดแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพเนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่มีสถานะยากจนและมีบางคนตกอยู่ในสถานการณ์ที่เปราะบาง (vulnerable) ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ คนเหล่านี้ไม่มีหลักทรัพย์ในการค้ำประกันเงินกู้ทำให้ธนาคารพาณิชย์และองค์กรการเงินที่เป็นทางการอย่างธนาคารออมสิน ปฏิเสธที่จะอนุมัติเงินกู้ให้กับบุคคลที่ขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันอย่างชาวบ้าน สถานการณ์ดังกล่าวเป็นแรงจูงใจเชิงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลให้คิดหาหนทางในการแก้ไขปัญหาและจากการได้แลกเปลี่ยนรู้ปัญหาซึ่งกันและกันรวมทั้งการได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของกรมพัฒนาชุมชนหรือพัฒนากรในการแก้ไขปัญหาพร้อมกันโดยการจัดตั้งกลุ่มระดมเงินทุนเพื่อช่วยเหลือกัน การรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการหรือการจัดตั้งกลุ่มโดยไม่มีการจดทะเบียนตามกฎหมายโดยมีผู้นำที่กล้าคิด กล้าทำ กล้าทดลอง และทุ่มเททำกิจกรรมการออมเงินแบบสัจจะ (contractual savings) และให้สินเชื่อแก่สมาชิกเพื่อส่งเสริมการจ้างงานตนเอง (self employment) รวมทั้งการจัดสวัสดิการให้สมาชิก และหลังจากมีกระบวนการเรียนรู้และทำ

กิจกรรมร่วมกันทำให้มีการปรับเปลี่ยนเป้าหมายของกลุ่มจากการทำกิจกรรมออมเงินและการให้สินเชื่อบริการและคณะกรรมการรวมทั้งสมาชิกได้ริเริ่มกิจกรรมการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก ตลอดจนการขยายผลสู่การทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์

นอกจากนี้การยอมรับและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มด้วยการจนทำให้สมาชิกทุกคนเกิดความรู้สึกร่วมกันในความเป็นเจ้าของ อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของกลุ่มก็ไม่ได้เข้มงวดกับสมาชิกที่ประสบปัญหาต่าง ๆ จนไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดซึ่งอาจจะมีเหตุผลมาจากสมาชิกอาจประสบกับภัยธรรมชาติ ความผันผวนราคาของผลผลิตทางการเกษตรปัญหาสุขภาพและการเกิดอุบัติเหตุซึ่งเป็นทั้งความเสี่ยงและความเปราะบางที่ไม่มีสมาชิกคนใดรู้ได้รวมทั้งสมาชิกส่วนใหญ่ยังขาดหลักประกันทางสังคม จึงทำให้การดำเนินงานของกลุ่มนั้นมีลักษณะที่ยืดหยุ่นและเห็นอกเห็นใจกัน ยกตัวอย่างเช่น การอนุญาตให้สมาชิกผ่อนผันการชำระเงินกู้และดอกเบี้ยเนื่องจากการเกิดอุทกภัยหรือการขายสุกรในขณะราคาไม่ดี หรืออาจเกิดจากเจ็บป่วยของสมาชิก การช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้กลายเป็นกฎเกณฑ์ของชุมชนที่เป็นแรงยึดเหนี่ยวสมาชิกของชุมชนได้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปึกแผ่น

ด้วยเหตุนี้กฎเกณฑ์ในการทำกิจกรรมร่วมกันกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจึงเป็นบรรทัดฐานที่สมาชิกและคณะกรรมการยอมรับและปฏิบัติตามและนับเป็นปรัชญาของการเรียนรู้และอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข กฎเกณฑ์ที่ว่านั้นคือ คุณธรรม 5 ประการ ซึ่งประกอบด้วย

1. มีความซื่อสัตย์ต่อกัน
2. มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม
3. มีความรับผิดชอบร่วมกัน
4. มีความเห็นอกเห็นใจกัน
5. มีความไว้วางใจกัน

อย่างไรก็ตามกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนับว่าองค์กรชุมชนที่ไม่ได้เป็นหน่วยทางสังคมที่ยึดติดกับพื้นที่อย่างตายตัวและสามารถขยายตัวเป็นเครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และระดับจังหวัดซึ่งดำรงอยู่ในความสัมพันธ์กับรัฐและตลาดเนื่องจากกระบวนการเรียนและการปรับตัวทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองเท่า ๆ กับการพึ่งพาซึ่งกันและกันกับองค์กรภายนอกชุมชนอย่างเครือข่ายกองทุนหมุนเวียนอันของชุมชน (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2544) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงระบบของชุมชนที่มีศักยภาพในการปรับตัว (adaptive capacity) เพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างภายในและระหว่างชุมชน นอกจากนี้ชุมชนยังเป็นระบบสังคมที่สามารถใช้ศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นโดยการสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจและความภาคภูมิใจต่อความสำเร็จบน

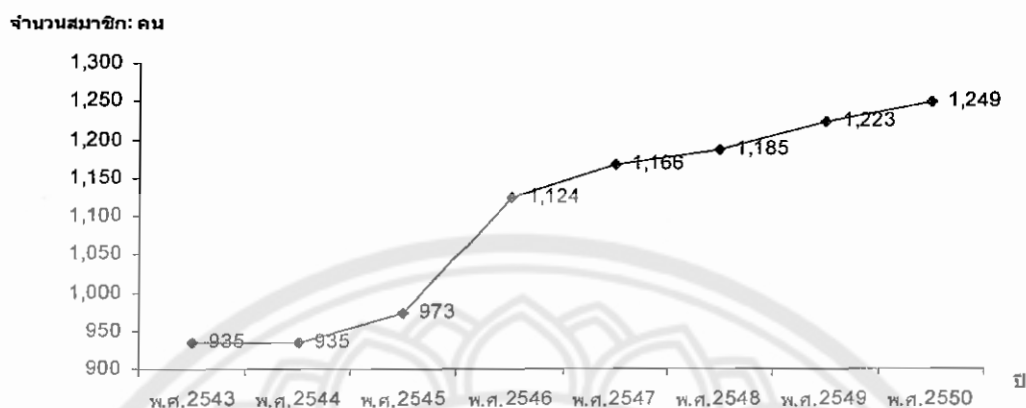
ฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่น ซึ่งเป็นความได้เปรียบตามธรรมชาติที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองประชาชนในระดับชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นผู้ที่ซึ่งมีแนวคิดริเริ่มทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ ที่ผสมผสานลักษณะและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ

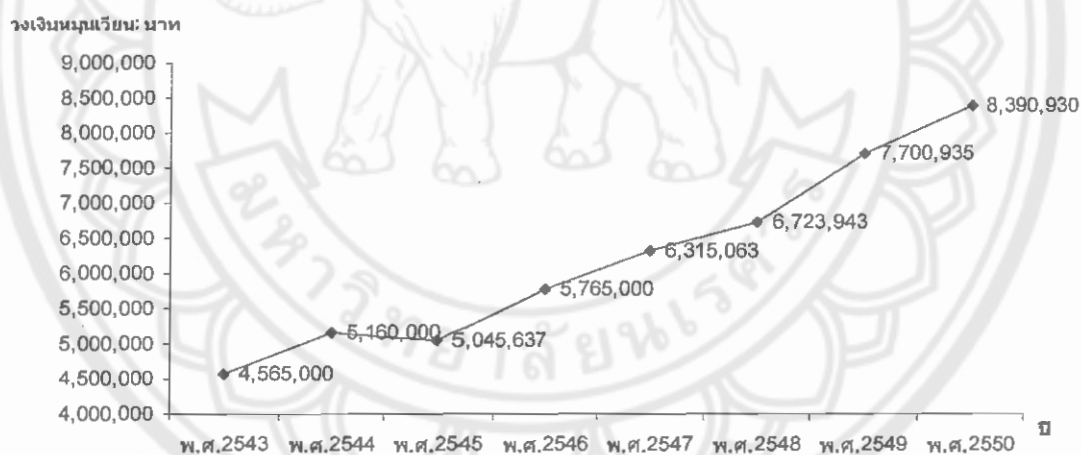
ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์สะแกเครือมีสมาชิกจำนวน 1,249 คน จากครัวเรือนทั้งหมดจำนวน 337 ครัวเรือน (จำนวนประชากรของบ้านสะแกเครือมีจำนวน 1547 คน) มีเงินหมุนเวียนทั้งสิ้น 8,390,320 บาท (ดูตาราง 5) และการศึกษาครั้งนี้ได้รวบรวมข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นเพศหญิงร้อยละ 87 และ เพศชายร้อยละ 13 เป็นเพราะว่าการเข้าไปสัมภาษณ์ข้อมูลครัวเรือนส่วนใหญ่ผู้ชายออกไปทำงานนอกบ้าน ด้านการศึกษาสมาชิกส่วนใหญ่ร้อยละ 88 จบมัธยมศึกษาตอนต้นโดยไม่มีสมาชิกจบปริญญาตรีจึงไม่มีสมาชิกของกลุ่มมีอาชีพเป็นข้าราชการ ถึงแม้ว่าคนในหมู่บ้านจะมีการศึกษาน้อยแต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ มีความไว้วางใจ และ มีความร่วมมือกันทั้งภายในและระหว่างชุมชน รวมทั้งการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น การแบ่งปันอาหาร การฝากบ้านให้เพื่อนบ้านดูแล รวมทั้งการมีออมเงินเพื่อลงทุนและสวัสดิการ ระดับความสัมพันธ์ที่ดีดังกล่าว นอกจากจะเกิดจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนแล้วยังเกิดจากความพึงพอใจที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มแล้วจะออมทรัพย์เพื่อการผลิตด้วย นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่าจำนวนสมาชิกครัวเรือนของผู้ให้สัมภาษณ์เป็นวัยเด็กมากกว่าวัยชราซึ่งจะเป็นผลดีในอนาคต กล่าวคือ จะทำให้เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมการออมจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งทำให้เกิดการออมในระยะยาวจนทำให้เงินออมของกลุ่มเพิ่มขึ้นและมีแนวโน้มว่ากิจกรรมของกลุ่มจะมีความยั่งยืน

ตาราง 5 จำนวนสมาชิกและวงเงินหมุนเวียนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสะแกเครือ ระหว่างปี พ.ศ. 2543-2550

รายการ	การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสะแกเครือ							
	พ.ศ.2543	พ.ศ.2544	พ.ศ.2545	พ.ศ.2546	พ.ศ.2547	พ.ศ.2548	พ.ศ.2549	พ.ศ.2550
จำนวนสมาชิก	935 คน	935 คน	973 คน	1,124 คน	1,166 คน	1,185 คน	1,223 คน	1,249 คน
วงเงินหมุนเวียน	4,565,000	5,160,000	5,045,637	5,765,000	6,315,063	6,723,943	7,700,935	8,390,930

ภาพ 14 การเปลี่ยนแปลงของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระหว่างปี พ.ศ. 2543-2550

ภาพ 15 วงเงินสะสมของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระหว่างปี พ.ศ. 2543-2550

ลักษณะทางเศรษฐกิจของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสะแกเครือ้นคนในหมู่บ้านทำนาปีละครั้งเนื่องจากขาดแคลนน้ำจึงอาศัยแหล่งน้ำทางธรรมชาติคือน้ำฝนบางปีก็ดีบางปีก็ไม่ดีและบางปีฝนแล้งหรือน้ำท่วมก็ทำให้ชาวนาต้องประสบกับปัญหาการขาดทุน ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ร้อยละ 61 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาคืออาชีพกรรมกรรับจ้าง ร้อยละ 26 เช่น รับจ้างตัดอ้อยในจังหวัดตาก กำแพงเพชร และการเดินทางไปทำงานเป็นกรรมกรรับจ้างที่กรุงเทพฯซึ่ง

นับว่าเป็นรายได้หลักของคนในหมู่บ้าน มีอาชีพค้าขายเพียงร้อยละ 10 ในขณะที่รายได้เฉลี่ยของสมาชิกร้อยละ 99 นั้นเท่าเดิมรวมทั้งหนี้สินส่วนใหญ่ร้อยละ 49 ของสมาชิกลดลง และ ร้อยละ 24 จะมีหนี้สินเท่าเดิม แต่สมาชิกร้อยละ 85 นั้นมีหนี้สินซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเน้นการออมเพื่อให้คุ้มมากกว่าการจัดสวัสดิการให้สมาชิก

โครงสร้างขององค์กร

กลุ่มออมทรัพย์สะแกเคอ้อมีโครงสร้างของคณะกรรมการ 4 ชุด มีจำนวน 25 คน ประกอบด้วย

1. กรรมการอำนวยการหรือกรรมการบริหารมี 5 คน ประกอบด้วยประธาน 1 คน รองประธาน 1 คน เลขานุการ 1 คน เหรัญญิก 1 คน และผู้ช่วยเหรัญญิกอีก 1 คน (นายสมคิด สุนันตา เลขานุการของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เป็นผู้ได้รับรางวัลผู้นำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ดีเด่นของเขต 12 ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดอุทัย นครสวรรค์ สุโขทัย และตาก โดยได้รับพระราชทานรางวัลจากสมเด็จพระเทพฯ) คณะกรรมการอำนวยการมีอำนาจหน้าที่ในการอนุมัติเงิน

2. คณะกรรมการฝ่ายเงินกู้ 7 คน มีหน้าที่ พิจารณาว่าการกู้เงินเป็นไปตามกฎระเบียบของกลุ่มหรือไม่

3. คณะกรรมการฝ่ายฅาปนกิจสงเคราะห์ 3 คน

4. และคณะฝ่ายกรรมตรวจสอบ 10 คน ร่วมกับฝ่ายพิจารณาเงินกู้เพื่อดูความเป็นไปได้ของผู้กู้ว่าสามารถชำระเงินคืนได้หรือไม่

ในอดีตคณะกรรมการทำงานในลักษณะอาสาสมัครโดยในปัจจุบันสมาชิกส่วนใหญ่ต่างมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและมีความพึงพอใจต่อการตัดสินใจในกิจกรรมออมทรัพย์เพื่อการผลิตของประธานและคณะกรรมการรวมทั้งมีการเสนอแนะความคิดเห็นในการประชุมแต่ละครั้ง ตลอดจนการจัดสรรผลกำไร (การจัดสรรกำไรโดยการปันผลคืนให้สมาชิกร้อยละ 80 ทุนสำรองร้อยละ 10 ค่าตอบแทนกรรมการร้อยละ 5 และสวัสดิการของสมาชิกร้อยละ 5) นอกจากนี้การประชุมจะมีการบันทึกและเสนอข้อมูลให้สมาชิก โดยส่วนใหญ่แล้วสมาชิกมาประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการสัจจะออมทรัพย์และหน่วยงานของภาครัฐ สมาชิกบางคนที่ไม่ค่อยตั้งคำถามเนื่องจากเข้าใจกฎเกณฑ์และระเบียบ นอกจากนี้ทางกลุ่มสัจจะออมทรัพย์มีเจ้าหน้าที่มาให้บริการตั้งแต่วันจันทร์ถึงศุกร์และคณะกรรมการของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ยังมีหน้าที่ยังบริหารกองทุนหมู่บ้านและ กขคจ. แต่บริหารในลักษณะแยกบัญชี

สมาชิกภาพและการมีส่วนร่วม

ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์บ้านสะแกเครือมีสมาชิกผู้ชาย 620 คน และผู้หญิง 622 คน รวมสมาชิกทั้งสิ้น 1242 คน จาก 337 ครัวเรือน สมาชิกผู้ให้สัมภาษณ์เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 87 และ เพศชายร้อยละ 13 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ชายต้องออกไปทำงานนอกบ้านและผู้หญิงซึ่งจากจะมีความพยายามในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มแล้ว สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตร้อยละ 85 ยังมีความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและสมาชิกส่วนใหญ่ร้อยละ 97 ก็ไม่คิดจะย้ายออกจากหมู่บ้านอีกด้วย

เครือข่ายปฏิสัมพันธ์กับภายนอก

กลุ่มสัจจะออมทรัพย์บ้านสะแกเครือยังได้เข้าร่วมสัจจะเครือข่ายตำบลเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือด้านการเงินโดยกลุ่มสัจจะออมทรัพย์แต่ละหมู่บ้านได้ส่งตัวแทนมาเป็นกรรมการบริหารและส่งเงินสัจจะเครือข่ายตำบลเดือน/กลุ่มละ 2,000 บาท โดยมีการประชุมเครือข่ายทุกวันที่ 17 ของเดือน รวมทั้งเข้าร่วมสัจจะเครือข่ายอำเภอเมืองซึ่งประกอบด้วยกลุ่มสัจจะออมทรัพย์จำนวน 53 กลุ่ม จากจำนวนทั้งสิ้น 64 กลุ่ม การดำเนินการดังกล่าวแต่ละกลุ่มจะส่งเงินสัจจะเพื่อสมทบกับเครือข่ายอำเภอเมืองละ 2,000 บาท โดยมี คุณชนิต ศษประเสริฐ เป็นประธานเครือข่ายและมีหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างและมีการประชุมเครือข่ายทุกวันที่ 13 ของเดือน นอกนี้คุณชนิต ศษประเสริฐ ยังมีตำแหน่งเป็นประธานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองหรือที่ชาวบ้านเรียกว่ากองทุนหนึ่งล้านบาทรวมทั้งเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลวังประจบ

การจัดกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจดังกล่าวนอกจากจะเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการกลุ่มระหว่างผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการ และสมาชิกที่สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนำไปสู่การสร้างความรู้สึกร่วมกันที่ดีต่อกันหรือเกิดความไว้วางใจกันรวมทั้งการสร้างหลักประกันทางสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกและการศักยภาพของชุมชนในการทำกิจกรรมสาธารณะเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน เช่น เมื่อเดือดร้อนเรื่องเงินสมาชิกจะช่วยค้ำประกันให้กัน หรือ ร่วมมือกันสร้างพลังในการแก้ปัญหาของชุมชน เช่น สมาชิกรายหนึ่งกู้เงินจากกองทุนเพื่อไปซื้อรถยนต์มือสองเพื่อรับจ้างรับ-ส่งคนในหมู่บ้าน ยังสามารถสร้างความร่วมมือและเป็นพลังต่อรองกับระบบตลาด ยกตัวอย่างเช่น การทำวิสาหกิจชุมชนโดยลงทุนสร้างยุ้งฉางเพื่อสต็อกข้าวเปลือกที่ซื้อจากสมาชิกในราคาเดียวกับระบบตลาด ทำให้สมาชิกสามารถลดต้นทุนในการขนส่งข้าวเปลือกไปในเมือง หรือการประสานงานกับภาครัฐ เช่น กรมพัฒนาชุมชนจนได้รับการจัดสรรงบประมาณสร้างศูนย์สาธิตการตลาดจำนวน 300,000 บาท เงินสนับสนุนการดำเนินการ

ธนาคารข้าวจำนวน 100,000 บาท และเงินทุนหมุนเวียนซื้อข้าวเปลือกจำนวน 50,000 บาท รวมทั้งได้รับงบประมาณสร้างศาลาเอนกประสงค์จากองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 570,000 บาท นอกจากนี้พบว่าการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ยังไม่มีหนี้เสียจะมีปัญหาบ้างกรณีที่สมาชิกบางคนเลื่อนชำระเงินกู้เนื่องจากประสบภัยธรรมชาติ

ตาราง 6 การสร้างเครือข่ายปฏิสัมพันธ์กับภายนอกเพื่อระดมทรัพยากรสู่ชุมชน

หน่วยงาน	วัตถุประสงค์	งบประมาณ
1. กรมพัฒนาชุมชน	สร้างศูนย์สาธิตการตลาด	300,000
2. กรมพัฒนาชุมชน	การดำเนินงานธนาคารข้าว	100,000
3. กรมพัฒนาชุมชน	เงินหมุนเวียนซื้อข้าวเปลือก	50,000
4. องค์การบริหารส่วนตำบล	ศาลาเอนกประสงค์	570,000
รวม		1,020,000

กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

มีข้อคำถามว่ากิจกรรมการรวมกลุ่มออมเงินมีวัตถุประสงค์เพื่อการกู้หรือจัดสวัสดิการ หรือมีวัตถุประสงค์อื่นอีกหรือไม่ ซึ่ง ครูชบ ยอดแก้ว (2550) กล่าวไว้เกี่ยวกับประเด็นนี้ว่า หลักการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้นเน้นให้ประชาชนรวมกลุ่มนำเงินมารวมกันแล้วปล่อยเงินกู้แล้วให้นำไปลงทุนหลังจากนั้นก็ให้สมาชิกมาชำระเงินต้นและดอกเบี้ยคืนกองทุนพอครบปีก็นำเงินมาปันผลกัน การรวมกลุ่มของชาวบ้านจึงเป็นการรวมกันเน้นการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจและให้ความสำคัญกิจกรรมทางสังคมน้อย Dr. Robert Doyle (2550) อธิบายว่ากิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (credit union) ในประเทศแคนาดาเน้นให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันเพื่อรวมเงินทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจซึ่งมีบางส่วนที่แตกต่างจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ให้ความสำคัญทั้งกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ

ดังได้กล่าวมาแล้วว่ากิจกรรมกลุ่มจะออมทรัพย์สะแกเครือนั้นมีลักษณะคล้ายกับกิจกรรมออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เกิดจากการรวมกลุ่มของหมู่บ้านสะแกเครือโดยมีผู้นำชุมชนซึ่งต้องการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นของชุมชน การรวมกลุ่มดังกล่าวมีกระบวนการทำกิจกรรมร่วมโดยสมาชิกทุกคนจะได้รับผลประโยชน์ร่วมกันและเป็นกิจกรรมและการมีผลประโยชน์ร่วมกันได้ทำให้สมาชิกแต่ละคนเกิดความรู้สึก

ไว้วางใจกันการร่วมกันทำกิจกรรมของชุมชนเป็นสิ่งที่สามารถสร้างแรงยึดเหนี่ยวทางจิตใจของสมาชิกในชุมชน กิจกรรมหลักของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สะแกเคือมีดังนี้คือ

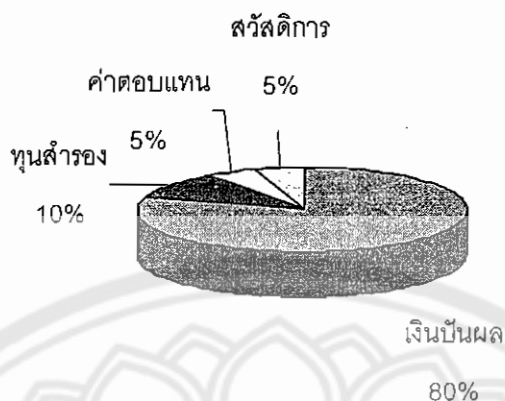
1. เงินออม (เงินฝาก) การรับสมัครสมาชิกใน 1 ปีจะรับสมัครเพียงครั้งเดียวและต้องมีอายุไม่น้อยกว่า 1 ปี โดยสมาชิกจะนำสมุดสัจจะสะสมทรัพย์และเงินสัจจะสะสมคนละไม่น้อยกว่า 10 บาท และไม่เกิน 2,000 บาท มาส่งทุกวันที่ 9 ของเดือน โดยทางกลุ่มจะนำเงินออมของสมาชิกฝากไว้กับธนาคารกรุงไทย และ ฝากเงินดอกเบี้ยไว้กับธนาคาร ธกส. เพื่อให้ง่ายและสะดวกต่อกับตรวจสอบยอดเงินทั้งหมด

2. สินเชื่อ (เงินกู้ประกอบอาชีพ) มีหลายประเภทและมีอัตราดอกเบี้ย ประกอบด้วย กู้สามัญดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท กู้พิเศษดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท กู้ฉุกเฉินดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท กู้ซื้อรถยนต์และรถไถ ดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาท กู้ทำนาให้กู้ 2,000 บาท โดยคิดดอกเบี้ยสามร้อยละ บาท กู้ซื้อโคเนื้อดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาท และกู้ไปทำงานต่างประเทศดอกเบี้ยร้อยละ 3 บาท โดยมีผลกระทบต่อโครงสร้างประชากรของชุมชนน้อยเนื่องจากมีสมาชิกที่กู้ยืมไปทำงานต่างประเทศจำนวนน้อย สมาชิกที่ต้องการกู้ต้องมีขึ้นโครงการเพื่อทำให้ฝ่ายเงินกู้และคณะกรรมการตรวจสอบในวันที่ 8 ของทุกเดือนถ้าคณะกรรมการอนุมัติสมาชิกสามารถรับเงินกู้ได้ในวันที่ 9 ของทุกเดือน และการกู้แต่ละครั้งต้องมีสมาชิกค้ำประกันอย่างน้อย 1 คน (สมาชิกสามารถค้ำประกันได้เพียงครั้งเดียวและต้องมีความรับผิดชอบเงินกู้รวมทั้งกู้ไม่เกินเงินฝากของผู้กู้และผู้ค้ำรวมกัน) เงินกู้สูงสุด 50000 บาทและ ต่ำสุด 10000 บาท ยกเว้นกู้เลี้ยงวัวให้กู้ถึง 1,00,000 บาท

3. การจัดสรรรายได้ (ดอกเบี้ย) รายได้จากดอกเบี้ยในระยะเวลา 1 ปี ทางกลุ่มออมทรัพย์จัดสรรรายได้ออกเป็น 5 ประเภทประกอบด้วย 1. เงินปันผลคืนสมาชิก 80 % ซึ่งนับว่าทางกลุ่มออมทรัพย์ให้ความสำคัญกับ "ผลตอบแทนจากการออม" ต่อสมาชิกค่อนข้างสูง

2. ทุนสำรอง 10 % เป็นเงินสมทบในการดำเนินงานของกิจกรรมกลุ่มสัจจะออมทรัพย์

3. ค่าตอบแทนกรรมการ พนักงานบัญชี คนดูแลร้านค้า 5 % 4. จัดสวัสดิการชุมชน 5 % เช่น สวัสดิการ แก่ เจ็บ ตาย จากการสนทนากลุ่มคณะกรรมการมีความเห็นว่าในอนาคตทางกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะจัดสวัสดิการให้สมาชิกที่คลอดบุตร

ภาพ 16 การจัดสรรรายได้ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสะแกเครือ

4. การประชุม จะมีการประชุมชนทุกวันที่ 9 ของเดือน ซึ่งนอกจากจะเป็นการชี้แจงบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกแล้วยังเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างคนในหมู่บ้านกับภาครัฐและเอกชน และที่สำคัญการประชุมดังกล่าวเป็นกระบวนการกลุ่มและเป็นเวทีประชาคมหมู่บ้านที่ทำให้คนในหมู่บ้านจะมีปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ซึ่งกันและกันรวมทั้งการพูดคุยซึ่งเป็นการสื่อสารที่สามารถรับรู้สารทุกซอกทุกปลายซึ่งกันและกันนำไปสู่เกิดการเห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประเด็นที่สมาชิกสนใจคือการเพิ่มพีดานเงินทุนและการลดอัตราดอกเบี้ยรวมทั้งการจัดสรรเงินสวัสดิการเพิ่มขึ้น (จากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่ม ฯ มีความเห็นว่าในอนาคตจะมีการลดเงินปันผลเพื่อนำไปเพิ่มเงินสวัสดิการ)

5. สวัสดิการชุมชน จะเป็นแรงจูงใจให้คนเข้าร่วมโดยระยะแรกสมาชิกไม่มีความเชื่อมั่นเพราะกลุ่มออมทรัพย์มีวงเงินจำกัดทำให้คณะกรรมการต้องพิจารณาลำดับความสำคัญของการกู้เงินแต่ปัจจุบันมีเงินพอเพียงที่จะให้สมาชิกทุกคนกู้เงิน กล่าวคือ ถ้าสมาชิกที่กู้เงินมีกำลังในการชำระเงินคืนและกรรมการพิจารณาให้กู้ทำให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่นและเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ยกตัวอย่างการจัดสวัสดิการของกลุ่มออมทรัพย์ คนชราประมาณร้อยละ 10 ในชุมชนจะได้รับเงินในวันลดน้ำดำหัวช่วงสงกรานต์รายละ 50 บาท การเจ็บป่วย (ผู้ป่วยใน) ได้รับเงินไม่เกิน 300 บาท การเสียชีวิตได้รับเงินฌาปนกิจ 15,000 บาท (เก็บจากสมาชิกคนละ 10 บาทแล้วจ่ายให้ 12,000 บาท และได้รับเงินจากเครือข่ายอำเภอเมืองอีก 3,000 บาท) การบวชจะได้รับเงินรายละ

1,000 บาท ทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนดีแต่ยากจนปีละ 300 บาทต่อคน (บางปีนักเรียนอาจได้รับทุนการศึกษา 500 - 1000) และเงินให้ยืมเพื่อการศึกษาโดยไม่มีดอกเบี้ยรายละ 500 บาท

6. กิจกรรมสาธารณะ โดยจัดสรรเงินงบประมาณของกลุ่มออมทรัพย์ในการ สร้างหอระฆัง ให้วัด ธนาคารข้าว ซ่อมแซมระบบน้ำประปาหมู่บ้าน ซ่อมแซมถนน สร้างศาลาเอนกประสงค์ จัดกิจกรรม กีฬาหมู่บ้าน สนับสนุนอุปกรณ์และทุนการศึกษา

